

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut sociologických studií

Katedra veřejné a sociální politiky

Tomáš Winkelhöfer

Recidivisté ve výkonu trestu odnětí svobody

Diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: Tomáš Winkelhöfer
Vedoucí práce: PhDr. Martin Cejp, CSc.
Oponent práce:
Datum obhajoby: 2010
Hodnocení:

Bibliografický záznam

WINKELHÖFER, Tomáš. *Recidivisté ve výkonu trestu odnětí svobody*. Praha, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut sociologických studií, 2010. 95s. Vedoucí diplomové práce PhDr. Martin Cejp, CSc.

Anotace

Diplomová práce *Recidivisté ve výkonu trestu odnětí svobody* pojednává o osobách, které byly již alespoň jednou potrestány nepodmíněným odnětím svobody a nyní se nacházejí ve výkonu tohoto trestu znovu. Tyto osoby již prošly programem zacházení, který měl pozitivním směrem ovlivnit jejich chování po propuštění. Z nějakých důvodů však došlo k recidivě trestné činnosti. Práce zkoumá postoje a názory koncových aktérů resocializačních programů, pracovníků terciární prevence a recidivistů, s cílem zjistit, v čem vidí příčiny tohoto selhání.

Annotation

The Diploma Thesis, *The repeated offenders in the execution of a punishment who are in prison*, is about the people who have been punished at least once by imprisonment and now they are in prison again. These people have already passed the treatment which should have had a positive influence on their behaviour after their release from prison. However, there has been a criminal activity again for some reasons. The thesis investigates the attitude and opinions of the final participants of resocializing programmes, the employees of tertiary prevention and the repeated offenders. The aim of this thesis is to find out the reasons of their behaviour.

Klíčová slova

Penitenciární recidiva, kriminální recidiva, recidiva trestné činnosti, penitenciární péče, penologie, kriminologie, recidivista, prevence kriminální recidivy, terciární prevence.

Keywords

Penitentiary relapse, criminal recidivism, relapse crime, penitentiary care, penology, criminology, recidivist, criminal recidivism prevention, tertiary prevention.

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 21.5.2010

Tomáš Winkelhöfer

Poděkování

Děkuji PhDr. Martinu Cejpovi, CSc. za podnětné připomínky a rady udílené při zpracování této práce.

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíle, otázky, metody	15
2.1 Cíle.....	15
2.2 Otázky	15
2.3 Metody	16
2.3.1 Studium dokumentů.....	16
2.3.2 Interview	17
2.3.3 SWOT analýza.....	17
2.3.4 Případová studie.....	18
2.3.5 Typologická metoda	19
2.3.6 Použití externích dat	19
3 Souhrn teoretických poznatků	20
3.1 Pojem recidivy	20
3.2 Právní východiska.....	21
3.3 Teorie příčin kriminality a recidivy	22
3.3.1 Biologické teorie.....	23
3.3.2 Psychologické teorie.....	24
3.3.3 Sociologické a kriminologické teorie	25
3.3.4 Penologické teorie.....	28
3.3.5 Souhrn teorií	29
3.4 Terciární prevence	30
3.4.1 Penitenciární prevence.....	31
3.4.2 Postpenitenciární prevence	33
4 Empirická část.....	34
4.1 Výzkum zaměřený na recidivisty	35
4.1.1 Studium osobních spisů a údajů Vězeňského informačního systému	42
4.1.2 Interview	44
4.1.3 Případové studie.....	47
4.2 Výzkum zaměřený na pracovníky penitenciární prevence	55
4.2.1 Interview	56
4.2.2 SWOT analýza.....	57
4.3 Výzkum zaměřený na pracovníky postpenitenciární prevence	58
4.3.1 Interview	59
4.3.2 SWOT analýza.....	59
5 Závěry	61
6 Diskuse.....	66
Souhrn.....	74
Summary	76
Seznam grafů, schémat a tabulek.....	78
Literatura.....	79
1 Monografie.....	79
2 Právní normy.....	80
3 Časopisové články	81

4 Internetové zdroje	81
5 Kvalifikační práce	82
Přílohy	83

TEZE DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název: RECIDIVISTÉ VE VÝKONU TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY

Autor: Bc. Tomáš Winkelhöfer

Konzultant: PhDr. Martin Cejp, CSc.

Předpokládaný obsah:

1. Úvod
2. Cíle a metody
3. Teoretická část
 - Teoretická východiska
 - Pojetí recidivy (z hlediska kriminologického, trestněprávního a vymezení pojmu pro účely práce)
4. Praktická část
 - Rozhovory s recidivisty a jejich vyhodnocení
 - Dotazníky a jejich vyhodnocení
 - Případové studie několika recidivistů
 - Rozhovory s pracovníky VS ČR a Probační a mediační služby a jejich vyhodnocení
5. Závěr

Anotace - cíle a metody:

Cílem práce je odhalit mechanismy vedoucí ke vzniku recidivy u odsouzených, kteří se v současnosti nachází ve výkonu trestu odnětí svobody, zjistit okolnosti, za kterých k recidivě dochází, odpovědět na otázky jak na svou činnost nahlíží sami recidivisté a zda existuje způsob jak recidivě předcházet, snižovat ji. Práce se bude také zabývat specifiky zacházení s recidivisty v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody a zpětnou vazbou k těmto činnostem.

Metody práce budou následující:

1. práce se zdroji:
 - práce s literaturou a elektronickými zdroji,
 - práce s daty uloženými ve Vězeňském informačním systému, vytvoření statistiky,
 - práce s osobními spisy odsouzených,
2. rozhovory s odsouzenými recidivisty,
3. dotazník předložený recidivistům,
4. případová studie,
5. rozhovory s pracovníky Vězeňské služby ČR, kteří působí výchovnou a speciální činností na odsouzené a s pracovníky postpenitenciární péče.

Literatura:

BLATNÍKOVÁ, Šárka, NETÍK, Karel. Příspěvek k problematice predikce kriminálního jednání. *Kriminalistika*. 2009, roč. 42, č. 1, s. 5 – 22.

FELCON, Marcus. *Příležitost dělá zloděje: praktická teorie prevence kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. 47 s.

FISCHER, Slavomil. *Etopedie v penitenciární praxi*. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. 183 s. ISBN 80-7044-772-9.

HRNČÍŘ, Luděk. *Postpenitenciární zacházení a prevence recidivy: Diplomová práce*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2008. 72 s., 12 s. příl. Vedoucí práce Rudolf Vokoun.

NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001. 419 s. ISBN 80-86432-08-4.

ROZUM, Jan a kol. Dohled u podmíněně propuštěných z hlediska jeho efektivity. *Trestněprávní revue*. 2008, roč. 7, č. 10, s. 313 – 318.

VEČERKA, Kazimír a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha: Themis, 1997. 159 s. ISBN 80-85821-48-6.

VEJBĚROVÁ, Andrea. *Kriminální recidiva: Rigorózní práce*. Praha: Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2008. 89 s.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

ZAPLETAL, Josef. *Prevence kriminality*. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2008. 108 s. ISBN 978-80-7251-270-6.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody.

Podpisy:

Autor:

.....
Bc. Tomáš Winkelhöfer

Konzultant:

.....
PhDr. Martin Cejp, CSc.

1 Úvod

Jedním z nejzávažnějších problémů lidské společnosti, který je s ní spjat od jejích prvopočátků, je kriminalita. Stejně jako společnost, tak i kriminalita prochází svým vývojem. Společensky nepřijatelný a trestaný čin v minulosti (např. čarodějnictví) nemusí v současné době být ani přestupkem proti morálce a naopak dnes existují trestné možnosti lidského chování, které v historii nejen trestné nebyly, mohly být dokonce žádoucí (např. svépomoc při výkonu trestního práva).

Specifickým jevem v oblasti trestné činnosti je kriminální recidiva. Na rozdíl od některých autorů, kteří se kriminální recidivě věnovali a věnují¹, se domnívám, že se recidiva, pomineme-li latentní kriminální recidivu v pojetí kriminologickém², stává problémem společnosti až v době relativně nedávné. Je to dáno tím, že se společnost na různých stupních vývoje a v různých demografických a geografických podmínkách snažila s kriminalitou vypořádat různými způsoby.

Nejstarší dochované indicie trestního práva z dob římského království ukazují, že pachatel trestného činu byl nejčastěji zbaven života (Kincl, Urfus, Skřejpek, 1995, s. 321, 335 a jinde). Ani další vývoj trestního práva, který představoval jeho postupný posun od soukromého výkonu msty do oblasti veřejného práva, nepřinášel pachatelům mnoho možností po vykonání trestu v trestné činnosti dále pokračovat. Ve středověkých smolných knihách jsou zaznamenány tresty, které byly uloženy za znásilnění, sodomii, vraždy, čarodějnictví nebo krádeže (Adamová, Soukup, 2004, s. 111 – 117). Jedná se o hrdelní tresty prováděné v různých obměnách. Již za pouhé podezření ze spáchání trestného činu mohl člověk zaplatit životem při výkonu tortury či ordálu.

Zřejmě poprvé ve středoevropském měřítku počítá právní norma výslovně s recidivou v roce 1707, kdy vychází Trestní zákoník Josefa I., Nové právo útrpné a hrdelní Josefa I. Zde, ve Článku XIX. s názvem *Jakým způsobem zločincové podle zasloužilosti a jich okolostojících strestání býti mají*, §. 28., je uvedeno:

„Vynášela-li by krádež přes 15 sl. neb méněji, však ale potřikrát před stálém potrestání ... tu zločinec na hrdle ztrestán bud’...“ (Adamová, Soukup, 2004, s. 189)

¹ Např. Vejtběrová uvádí svou rigorózní práci *Kriminální recidiva* slovy: „*Problematika recidivy je stará jako trestní právo samo.*“

² Blíže v kapitole č. 3.

Z uvedeného vyplývá, že trestní právo v 18. století existenci recidivy již připouští. Podmínky pro její eskalaci však nejsou ani v této době příliš příznivé. Trest odnětí svobody, který byl aplikován na méně závažné delikty, se mnohdy stal trestem smrti díky podmínkám, které panovaly v místech jeho výkonu. Pro vytvoření představy o úmrtnosti vězňů: v rozmezí let 1858 až 1903, tedy během 45 let, zemřelo v trestnici Mírov 3 129 osob. Trvale klesající úmrtnost nastává od roku 1885, kdy zemřelo 117 osob (Pytr, 2008, s. 28 – 29). Pokud vezmeme za správný údaj, že se kapacita této věznice pohybovala kolem 250 vězňů³, pak jsou tyto počty velmi vysoké. Jen stěží lze odhadovat, kdo z přeživších se po propuštění dále věnoval trestné činnosti.

Konec 19. a začátek 20. století můžeme označit za kolébku recidivy jako společenského jevu. Méně závažná kriminalita je trestána odnětím svobody a výkon tohoto trestu přestává být smrtelným nebezpečím. Osoba propuštěná z výkonu trestu má v této době velmi jednoduchou a mnohdy nejspíše jedinou možnost stát se recidivistou. Tomu, kdo nebyl finančně zabezpečen a nenašel zaměstnání, hrozilo podle zákona č. 89/1885 ř. z., o tom, kdo v donucovacích pracovních nebo polepšovacích ústavech může být držen⁴, tuhé vězení být jen za potulku či žebrotu. Že se tak opravdu dělo, dokládá diskuse o vládním návrhu zákona o zřízení nucených pracovních kolonií, která proběhla v Poslanecké sněmovně Národního shromáždění Československé republiky dne 26. ledna 1928⁵.

Od počátku 20. století můžeme hovořit o kriminální recidivě ve smyslu, v jakém ji chápeme dnes, avšak společensky závažným problémem se stává až v jeho druhé polovině. Vantuch v souvislosti s recidivou hovoří o nutnosti vytvoření systematické péče o osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody v Československu na konci padesátých let (1982, s. 31).

Vantuch dále konstatuje:

„Analýza vývoje kriminality za delší časové období potvrzuje, že podíl recidivistů na celkové kriminalitě zůstává poměrně konstantní a pohybuje se okolo 40 % a v některých letech se dokonce přibližuje 50 %.“ (Vantuch, 1982, s. 8)

³ Šumperský rej, Historie obcí a měst. Dostupné na <<http://sumpersky.rej.cz/clanky/mirov>>

⁴ Tento zákon byl zrušen až v roce 1950.

⁵ Dostupné na <<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/125schuz/s125008.htm>>

Toto hodnocení lze použít i pro pozdější období, např. pro léta 1989 až 2002 (Zapletal, 2003, s. 31). Svatoš uvádí pro rok 2008 podíl recidivistů 44 % (2009, s. 25).

O problémech s kriminální recidivou v zahraničí vypovídají například údaje z Finska, kde bylo ve sledovaném období 1993 – 2001 znovu uvězněno pro spáchání trestného činu 62,2 % osob v tomto období propuštěných⁶. Z vězňů, propuštěných v USA v roce 1994, bylo 67,5 % znovu zatčeno během následujících tří let⁷. V Rusku se podíl recidivy na celkové trestné činnosti dlouhodobě drží mezi 20 až 30 % a podíl několikanásobných recidivistů na celkovém počtu odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody činí 60 % (Kuznecova, Luneev, 2005, s. 469 – 470).

Díky vysokému podílu recidivistů na kriminalitě není překvapující ani jejich vysoký podíl na vězeňské populaci. Některé zdroje hovoří o podílu až 60 % (Novotný, Zapletal, 2001, s. 118). Této hodnotě odpovídají i údaje Českého statistického úřadu pro roky 1995 a 2000 – 2003⁸. Pokud zůstaneme u podílu 60 % a použijeme údaje z roku 2006⁹, kdy počet vězněných osob byl 19 124 a průměrné denní náklady na vězněnou osobu 872,27 Kč, dojdeme k celkovým ročním nákladům, které přesahují 4 miliardy Kč. Vzhledem k nízké zaměstnanosti odsouzených a současné úpravě úhrady nákladů výkonu trestu hradí z většiny tyto náklady stát. Kriminální recidiva poškozují společnost v mnoha dalších ohledech, ekonomické hledisko však není zanedbatelné, jak uvádí Tomášek:

„Náklady, spojené s výkonem trestu odnětí svobody jsou ... ohromující. Pokud by společnost reagovala na každé, a to i sebemenší překročení zákona výhradně a pouze tím, že by viník bezodkladně putoval za mříže, nedělala by brzy bezúhonná část občanů nic jiného, než do úmoru vydělávala na chod vězeňských zařízení. V některých zemích se již dnes jedná o stěžejí udržitelnou zátěž pro státní pokladnu. (Tomášek, 2010, s. 174)

Dlouhodobá sledování ukazují, že podíl recidivistů ve společnosti je poměrně stálý a nezávislý na společenském systému i na dosavadních způsobech zacházení s recidivisty.

⁶ Rikosseuraamusvirasto – The Criminal Sanction Agency: *The released from prison in Finland 1993 – 2001 and the re-entered*. Appendix tables. Dostupné na <<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/8au7f.pdf>>

⁷ U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics: *Criminal Offender Statistics, Recidivism*. Dostupné na <<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/crimoff.htm#recidivism>>

⁸ Statistická ročenka České republiky 2004, 25-17. Odsouzení podle počtu předchozích odsouzení. Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/kapitola/10n1-04-_2004-2500>

⁹ Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2006, s. 31. Dostupné na: <http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/annualreport2006cz.pdf>

„Ač se to může zdát z pohledu většiny občanů nepochopitelným, očividně tu máme skupinu osob, pro něž i tak nepříjemný trest, jako je uvěznění, ztratil jakoukoli odstrašující moc.“ (Tomášek, 2010, s. 171)

Vzhledem k vysoké míře škodlivosti a nebezpečnosti recidivy pro společnost však nelze situaci považovat za nezměnitelnou, je třeba i nadále v této oblasti pracovat, případně hledat nové přístupy k jejímu řešení.

Tato práce se zabývá recidivisty, kteří se v současné době nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody. Ve vězeňském prostředí lze recidivisty snadno identifikovat a pro účely výzkumu jsou relativně trvale k dispozici, je možné se na respondenta znovu obrátit k doplnění či upřesnění údajů až do jeho propuštění na svobodu.

Pro jednoznačné vnímání dalšího textu je v tomto místě nezbytná operacionalizace některých pojmů. Tyto pojmy budou dále používány tak, jak je zde vysvětleno, pokud nebude uvedeno jinak.

Recidiva

V této práci je pojem recidiva uváděn v penologickém pojetí¹⁰. Důvodem k tomu je, že taková osoba již prošla určitým způsobem zacházení během předchozího výkonu trestu odnětí svobody.

Recidivista

Pro účely této práce osoba, která se nejméně podruhé nachází ve výkonu trestu odnětí svobody.

Terciární prevence

Prevence kriminality zaměřená na předcházení kriminální recidivě (Večerka a kol., 1997, s. 7). Pro účely této práce je to prevence u osob, které byly či se nachází ve výkonu trestu odnětí svobody. Jejimi složkami jsou penitenciární péče a postpenitenciární péče.

¹⁰ Podrobněji v kapitole č. 3.

Odsouzený

V této práci se za odsouzeného považuje osoba odsouzená k nepodmíněnému trestu odnětí svobody, která se v jeho výkonu nachází.

Označování trestných činů

Vzhledem k velice krátké účinnosti zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, jsou v této práci trestné činy pojmenovány a také označeny podle zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona.

2 Cíle, otázky, metody

Podíl recidivistů na kriminalitě je stále téměř stejný, přestože je v dnešní době na odsouzené působeno jak v průběhu výkonu trestu, tak po jejich propuštění. Současné penitenciární a postpenitenciární působení tedy zřejmě neplní předpokládaná očekávání. Účelem této práce je zjistit, proč je tomu tak, a to z pohledu přímých aktérů penitenciárního (a okrajově též postpenitenciárního) působení, tedy samotných recidivistů na straně jedné a pracovníků terciární péče na straně druhé.

2.1 Cíle

Hlavním cílem této práce je zjistit, jaké názory mají recidivisté a pracovníci penitenciární péče na opětovné páchaní trestné činnosti po propuštění odsouzených z výkonu trestu odnětí svobody. V čem tyto aktéři vidí selhání a nedostatky.

Dílčí cíle práce jsou následující:

1. Zjistit, jaké okolnosti vedly propuštěného ke spáchání dalšího trestného činu.
2. Zjistit, proč dochází ke kriminální recidivě ve vztahu k předchozímu preventivnímu působení na odsouzeného.
3. Zjistit, jaký byl přístup odsouzeného po propuštění k postpenitenciární péči.
4. Zjistit, jaká existuje v praxi návaznost v oblasti terciární prevence kriminality.
5. Zjistit, jaké možnosti mají pracovníci terciární prevence v ovlivnění další trestné činnosti, jaké mají zpětné vazby.

První dva cíle se týkají především recidivistů samotných, ostatní obou typů aktérů.

2.2 Otázky

Hlavními otázkami, na které má tato práce přinést odpověď, jsou:

1. Proč, přes veškeré snažení, dochází k recidivě trestné činnosti?
2. Je v možnostech pracovníků terciární prevence ovlivňovat výskyt recidivy?

3. Jaký je názor pracovníků terciární prevence na současný přístup k recidivistům?
4. Existuje mezi recidivisty snaha o změnu způsobu života?

2.3 Metody

Jak již bylo uvedeno výše, tato práce se zabývá pouze dvěma typy aktérů, a to koncovými subjekty procesu, který lze nazvat resocializačním. Tím byl ovlivněn výběr použitých metod. Základní metody získávání dat jsou zde použity dvě: studium dokumentů a interview. Na tyto metody navazuje metoda analýzy politik: SWOT analýza. Poslední použitou metodou je případová studie.

Původně v tezi navrhovaný výzkum dotazníkovou metodou se po provedení předběžných rozhovorů s aktéry ukázal jako nevhodný. Na straně pracovníků terciární prevence by dotazník zřejmě musel obsahovat velkou část otevřených otázek. Na straně recidivistů docházelo i při rozhovoru často ke špatnému pochopení otázek, a ani zde by dotazníkem nebyly zcela zachyceny všechny možné odpovědi.

2.3.1 Studium dokumentů

Studium dokumentů je metodou sekundárního výzkumu. Sekundární výzkum předchází empirickému a byl zaměřen na studium a analýzu informací získaných z osobních spisů odsouzených a z Vězeňského informačního systému.

Osobní spis odsouzeného je úřední dokument, který má znaky dokumentu osobního. Osobní spis zakládá správní oddělení věznice určené pro příjem odsouzených.

Údaje, které byly zejména sledovány, jsou tyto:

- jméno a příjmení odsouzeného,
- rozsudková data,
- předchozí odsouzení

Údaje sledované ve vězeňském informačním systému jsou následující:

- absolvované programy zacházení,

- osobnostní charakteristika a
- osobní poměry.

Takto získaná data sloužila k přípravě polostandardizovaného rozhovoru s recidivisty a také jako kontrolní údaje k porovnání pravdivosti jimi uvedených informací. Rovněž se stala podkladem pro vytvoření případových studií.

2.3.2 Interview

Empirický výzkum byl proveden v kvalitativní formě. Ta byla zvolena s ohledem na charakter zkoumaného společenského jevu a na jeho aktéry. Jmenovitě byl výzkum proveden formou již zmíněného polostandardizovaného rozhovoru, a to metodami přímého osobního hloubkového interview s dvaceti recidivisty a dvaceti pracovníky terciární péče (patnáct pracovníků penitenciární péče a pět pracovníků péče postpenitenciární) a částečně prostřednictvím telefonického dotazování (u pracovníků postpenitenciární péče).

Do interview byly zahrnuty otázky umožňující provedení SWOT analýzy.

2.3.3 SWOT analýza

Část získaných údajů byla dále zpracována SWOT analýzou. SWOT analýza byla vyvinuta jako snadno použitelný nástroj pro formulaci strategie firem v konkurenčním prostředí. Lze ji použít i v jiných případech, např. ve veřejné správě, regionu, projektu či problémové oblasti. SWOT analýza je založena na rozboru slabých stránek (weaknesses), silných stránek (strengths) , příležitostí (opportunities) a ohrožení (threats). Postup SWOT analýzy je po získání těchto údajů následující:

1. Analýza současné situace, trendů a možného budoucího vývoje,
2. Identifikace silných a slabých stránek,
3. Identifikace externích příležitostí a hrozeb,
4. Vytvoření matice (Veselý, A., Nekola, M., 2007, s. 220 – 225).

Tabulka č. 1 – Matice SWOT analýzy

	Silné stránky (S)	Slabé Stránky (W)
Příležitosti (O)	Strategie SO	Strategie WO
Ohrožení (T)	Strategie ST	Strategie WT

Zdroj: Ministerstvo pro místní rozvoj, 2005, s. 109

Legenda ke strategiím:

SO – využít silné stránky na získání výhody

WO – překonat slabiny využitím příležitostí

SW – využít silné stránky a čelit hrozbám

WT – minimalizovat náklady a čelit hrozbám (Ministerstvo pro místní rozvoj, 2005, s. 109).

2.3.4 Případová studie

Případová studie je metoda, která se snaží popsat zkoumaný jev v jeho celistvosti, včetně složitých vztahů, které na něj působí. Z jednoho případu, který je podrobně představen, by mělo dojít k pochopení ostatních podobných případů. V této práci je použita případová studie osobní, kterou Hendl definuje takto:

„Jde o podrobný výzkum určitého aspektu u jedné osoby... Zkoumají se možné příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, jež k ní měly vztah.“ (Hendl, 2005, s. 104 - 105)

„... u zmíněné případové studie bývají často preferovány techniky jako rozhovor, analýza dokumentů, pozorování...“ (Reichel, 2009, s. 30)

Případové studie, uvedené v této práci, vycházejí z analýzy osobních spisů odsouzených, z údajů obsažených ve Vězeňském informačním systému a z rozhovorů s recidivisty.

2.3.5 Typologická metoda

Typologickou metodu definuje Urban jako:

„Teoreticko-empirický přístup zkoumání reality postavený na koncepci několika ideálních typů a následném podřazování či kategorizaci segmentů reality pod tato schémata.“ (Urban, 2008, s. 60)

Podle Reichela se typologická metoda aplikuje hlavně v přípravné fázi výzkumu a prolíná se s dalšími metodami (Reichel, 2009, s. 29). V této práci byla typologická metoda použita při tvorbě případových studií.

2.3.6 Použití externích dat

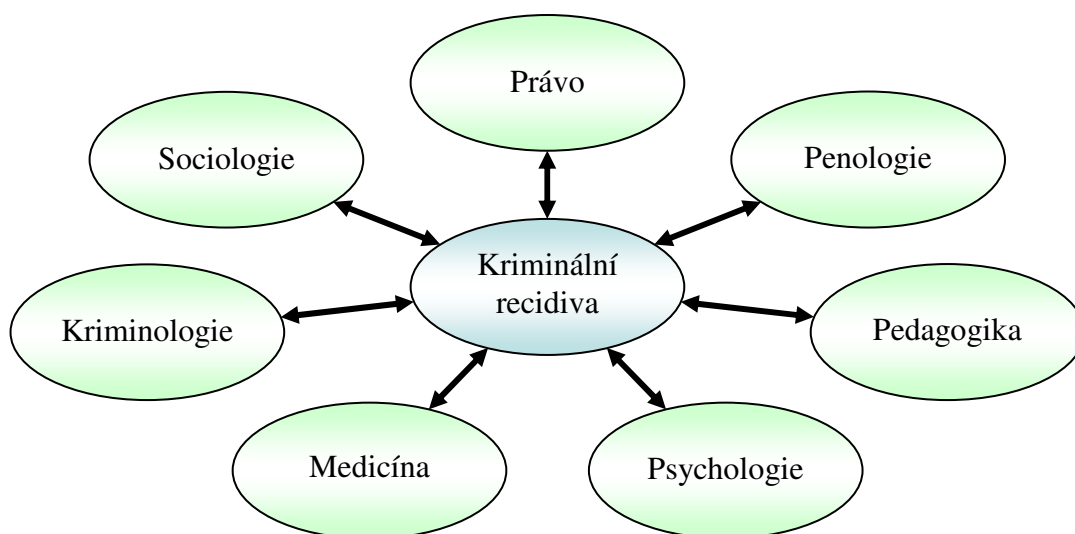
V práci jsou uvedena některá data vycházející z publikovaných výzkumů. Dále jsou uváděna statistická data. Vždy je u nich uveden zdroj.

Dále jsou v této práci uváděna data, která pocházejí z interních zdrojů Vězeňské služby. Tato data byla použita pouze pro účely této práce a zřejmě nebyla jinde publikována. Tyto informace byly získány z Centrální evidence vězňených osob a Vězeňského informačního systému.

3 Souhrn teoretických poznatků

Kriminální recidiva je jevem pevně svázaným s kriminalitou. Proto se na ni obecně vztahují teorie kriminality. Stejně jako kriminalita je i kriminální recidiva předmětem zájmu několika vědních oborů, zejména právní vědy, kriminologie, psychologie, sociologie, penologie, pedagogiky a medicíny.

Schéma č. 1 Obory zabývající se kriminální recidivou

Zdroj: autor

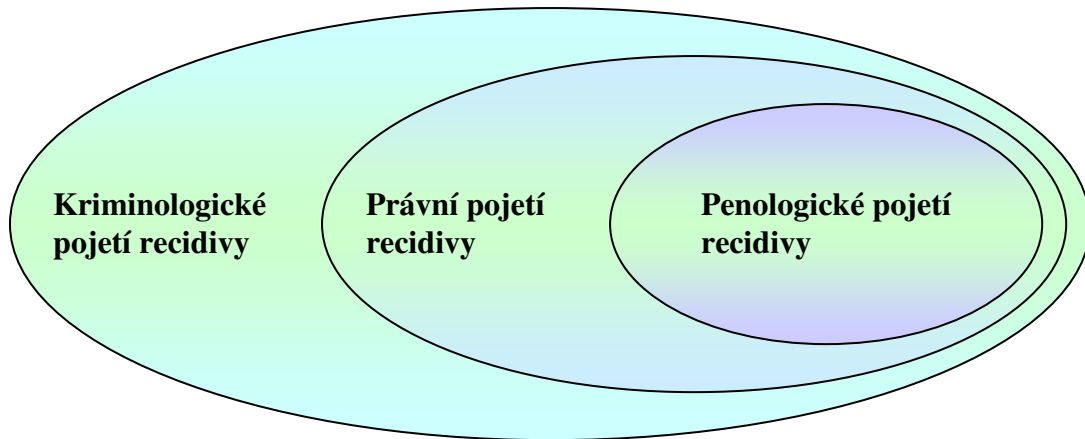
3.1 Pojem recidivy

Pojem recidivy je podle Vantucha možno chápat ve třech pojetích¹¹. Právní pojetí (někdy uváděno jako trestněprávní) vztahuje pojem recidivy k opětovnému spáchání trestného činu po předchozím pravomocném odsouzení. Kriminologické pojetí je širší a považuje za recidivu stav, kdy došlo k faktickému spáchání dalšího trestného činu bez

¹¹ Stejně dělení recidivy uvádí i ostatní autoři učebnic kriminologie.

dalšího. Penologické (či penitenciární) pojetí nazývá recidivou stav, kdy se osoba nachází nejméně podruhé ve výkonu trestu odnětí svobody (1982, s. 6).

Schéma č. 2 Druhy recidivy a jejich podřazenost

Zdroj: autor

3.2 Právní východiska

V systému práva se trestnou činností zabývá především právo ústavní a trestní. Kriminální recidiva je v recentním právu řešena pouze na několika málo místech.

Recidiva je zmíněna v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku, v § 49, kde je uváděno jako účel dohledu úředníkem Probační a mediační služby mimo jiné také snížení možnosti opakování trestné činnosti.

Podruhé je v tomto zákoně uvedena recidiva v § 59, kdy se stává důvodem pro mimořádné zvýšení trestu odnětí svobody.

Dále se recidivě věnuje zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, kde v § 7 je řešeno oddělené umístění recidivistů od odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody poprvé.

Širší teoretická diskuse je vedena de lege ferenda především v řešení recidivy způsobem „třikrát a dost“ či „dvakrát a dost“. Tyto způsoby by fakultativně, či dokonce

obligatorně, stanovily trestání recidivistů, pachatelů nejzávažnějších trestných činů, výjimečnými tresty.

Trestní právo má na kriminalitu a kriminální recidivu bezprostřední vliv především kriminalizací či dekriminizací různých jednání. Těmto otázkám se věnuje trestní politika státu.

„Trestní politika státu je vyjádřena zejména v jeho trestní legislativě hmotně právní i procesní. Každý stát svou trestní politikou deklaruje úroveň ochrany základních lidských a občanských práv, kterou je ochoten a schopen reálně zabezpečit... Na vytváření (formování) trestní politiky se kromě zákonodárných a exekutivních orgánů podílejí i různé nevládní organizace. Značný vliv mají média, zejména tisk a televize, které působí na veřejné mínění o trestní politice a na představy občanů o opatřeních proti kriminalitě.“ (Karabec, 2007, s. 14)¹²

Trestní politika je podle Karabce *„činnost, která směřuje k tvorbě a využívání prostředků trestního práva.“* (Karabec, 2007, s. 1)

Trestní politika tedy stanoví, co je trestným činem, a přiřazuje mu adekvátní sankci. K tomu ve svém Úvodu do kriminologie uvádí Tomášek:

„Ač to mnozí činitelé, odpovědní za kriminální politiku státu neslyší rádi, nápravný efekt jakéhokoli trestu není automatický. Nevytvoříme-li pro jeho výkon adekvátní podmínky, velmi snadno se mine účinkem.“ (Tomášek, 2010, s. 180)

3.3 Teorie příčin kriminality a recidivy

Od 19. století probíhá výzkum kriminality na vědeckých základech. S vývojem poznání v této oblasti bylo vyvinuto několik teorií, které se zabývají příčinami kriminality. Vzhledem k jejich pojetí (zpravidla se nezabývají jednotlivým vybočením, spácháním jednoho trestného činu) je lze označit za teorie, které se zabývají dlouhodobým či opakovaným páčáním trestné činnosti, tedy recidivou.

¹² Příspěvek přednesený na semináři „Právně-filozofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace. K odkazu Jaroslava Kallaba.“ Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 13. února 2007. Dostupné na <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2007/03/karabec.pdf>>.

Teorie, které jsou zaměřeny na osobu pachatele a které hledají vnitřní příčinu kriminálního chování, jsou známy pod označením biologické a psychologické. Sociologické teorie vidí příčinu kriminality v působení okolí, sociálního prostředí. Vzhledem k tomu, že v této práci je zkoumána recidiva penitenciární, je vhodné zmínit také teorie penologické.

3.3.1 Biologické teorie

Biologické teorie jsou historicky nejstaršími. Původně jejich podstata spočívala v hledání fyziologického znaku, který by mohl identifikovat zločince. Nejznámější je zřejmě teorie rozeného zločince, kterou vypracoval Cesare Lombroso na základě měření tělesných znaků odsouzených. Jeho teorie byla zavrhnuta, jeho přístup však ukázal cestu k vědeckému zkoumání příčin kriminality.

Vztahy mezi biologickým typem člověka a kriminalitou rozvinul také William Sheldon, který rozdělil lidskou populaci na tři typy: ektomorfní, endomorfní a mezomorfní, přičemž poslední z nich má podle jeho názoru větší předpoklady k páčání trestné činnosti (Mucha, 2007, s. 159 – 160).

Biologické teorie mají své opodstatnění i v současnosti. Jsou zaměřeny především na oblast genetiky, neurofyziologie a biochemie. Výzkumy v těchto oblastech prokázaly například vztah složení mozkomíšního moku s recidivou násilného trestného činu či žhářství (Koukolík, F., 2006, s. 259).

Nové vědní poznatky jsou uváděny i do forenzní praxe. Příkladem může být případ Abdelmaleka Bayouta, kterému byl v září 2009 snížen trest v odvolacím řízení u soudu v Terstu na základě genetické predispozice k agresivnímu jednání¹³.

¹³ Anjana Ahuja, *The Get Out of Jail Free gene*. *Timesonline*, 19. listopadu 2009 [cit. 12. dubna 2010]. Dostupné na <<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/science/genetics/article6919130.ece>>

3.3.2 Psychologické teorie

V případě psychologických teorií jsou příčiny kriminálního jednání spatřovány v duševních poruchách, kterými se zabývá psychopatologie. Koncepty příčin duševních poruch lze z hlediska psychologie rozdělit na biologické (medicínské), psychoanalytické, behaviorální a kognitivní (Atkinson, 2003, s. 529 – 530).

Lze říci, že recidivisty je možné označit za osoby, jejichž chování je abnormální. Před tím, než je možné nějakou osobu takto charakterizovat, je třeba definovat nejprve normalitu. Atkinson uvádí pět znaků normality:

1. Přiměřené vnímání reality. Normální jedinec správně posuzuje realitu, nepřeceňuje ani nepodceňuje svoje schopnosti, dokáže odhadnout své reakce.
2. Schopnost ovládat své chování. Normální jedinec je schopen ovládat svou sexualitu a agresivitu. Impulzivní jednání se u něj projevuje výjimečně. Pokud poruší sociální normu, je to výsledkem jeho rozhodnutí.
3. Sebeúcta a akceptace. Normální lidé mají přiměřené sebevědomí. V přítomnosti druhých lidí se cítí dobře a cítí se jimi přijímáni.
4. Schopnost vytvářet citové vazby. Normální jedinci vytvářejí s ostatními lidmi uspokojivé a vyvážené vztahy. Duševně narušení lidé jsou často egocentričtí, bez schopnosti opětovat city.
5. Činorodost. Normální lidé jsou aktivní a není nutné je nutit do plnění požadavků běžného života. (Atkinson, 2003, s. 526).

Ke zjištění takové poruchy osobnosti, která s vyšší mírou pravděpodobnosti povede ke kriminálnímu jednání, byla Světovou zdravotnickou organizací zpracována Mezinárodní klasifikace osobnostních poruch ICD-10¹⁴ (Kuchta, 2005, s. 69 – 74).

Rode a Scheld vytvořili tři kategorie pachatelů násilné trestné činnosti pro posouzení jejich nebezpečnosti, které lze použít také k identifikaci pravděpodobné recidivy:

- afektivní pachatel – spáchal čin bezprostředně po předchozí konfliktní emocionálně vyhrocené situaci – nízká pravděpodobnost recidivy

¹⁴ ICD-10 (International Classification of Diseases) je užívána v Evropě. V USA byl Americkou psychiatrickou asociací zpracován Diagnostický a statistický manuál psychických poruch DSM-IV.

- deviantní pachatel – útočí na náhodnou oběť, aby uspokojil své fantazie – nebezpečnost vysoká a s ní i pravděpodobnost recidivy
- racionální pachatel – spáchal promyšlený čin – vysoká nebezpečnost i možnost recidivy (Rode, Scheld in Čírtková, 1998, s. 90).

Toto rozdělení pachatelů bylo sice vytvořeno pro pachatele, kteří zaútočili na svou oběť, po určitém zobecnění by bylo možné aplikovat jej na všechny druhy trestných činů.

3.3.3 Sociologické a kriminologické teorie

Sociologický přístup vztahuje vznik kriminálního jednání k sociálním jevům.

„Sociologii zajímají především sociální příčiny zločinu, přičemž se jimi nemusí rozumět jen sociálně-hmotné poměry, ale i sociální podmíněnost v širším slova smyslu, tedy například míra identifikace s určitou skupinou, potřeba soudržnosti, uznání, která se může projevit i ve vztahu ke skupině s deviantním chováním.“ (Mucha, 2007, s. 159)

V sociologii se kriminálním jednáním zabývají teorie deviace. Nejvýznamnější z nich jsou teorie diferenciatní asociace, teorie anomie, etiketizační teorie a teorie racionální volby (Mucha, 2007, s. 159).

Teorie diferenciatní asociace

Teorie diferenciatní asociace vychází z myšlenky rozdílného vnímání chování ve společenských subkulturách. Kriminalita může být v jistých sociálních skupinách pojímána jako zcela běžná činnost, jako aktivita vedoucí k uspokojení potřeb jinými prostředky. Kriminální činnost je podle této teorie v primární skupině naučeným jednáním podobně jako je v jiné sociální skupině naučeným jednáním výkon legálního zaměstnání (Mucha, 2007, s. 161).

Teorie anomie

Teorii anomie rozvinul Merton v návaznosti na Durkheima. Anomie vystihuje situaci, ve které chybí zákony. Obecně jde o situaci, která je společností pokládána za nepřijatelnou, avšak není řešena právní normou. Zde je vytvořen prostor pro trestnou činnost.

Merton anomii vidí i v případech, kdy platné normy existují a to tam, kde dochází ke konfliktu mezi těmito normami a sociální realitou jedince. Anomie tedy vzniká tam, kde jedinec nemůže při dodržování norem dosáhnout uspokojení svých potřeb.

Merton rozděluje populaci podle reakce na tento vnitřní konflikt do pěti skupin:

- konformisté – přijímají všeobecně sdílené hodnoty a způsoby jejich dosažení
- inovátoři – přijímají všeobecně sdílené hodnoty, ale volí protiprávní způsoby k jejich dosažení, typicky jsou to zločinci
- ritualisté – dodržují pravidla společnosti, bez zřetele na jejich původní smysl
- odpadlíci – odmítají obecně přijímané hodnoty i způsoby jejich dosažení
- rebelové – odmítají jak společensky uznávané hodnoty tak i způsoby jejich dosažení, současně proti nim aktivně vystupují a snaží se dosáhnout jejich změny (příslušníci radikálních politických hnutí) (Mucha, 2007, s. 162).

Etiketizační teorie

Tato teorie vychází z interakce mezi skupinou, která určuje konvenční schémata společnosti, a skupinou, která je označena jako deviantní, případně delikventní. Pokud je po spáchání prvního společensky nepřijatelného činu jedinec označen za kriminálního (primární deviace), je tím stigmatizován a dále se bude jako kriminálník chovat, přičemž sám sebe začne takto vnímat a dochází u něj k sekundární deviaci.

Etiketizační teorie vychází z toho, že kriminální jednání musí být nejprve nějakým způsobem vymezeno, aby za kriminální mohlo být označováno. Toto vymezení stanoví nositelé moci a realizují je prostřednictvím moci soudní a výkonné (Mucha, 2007, s. 163).

Teorie racionální volby

Teorie racionální volby vidí kriminalitu jako záměrné jednání. Jedinec se pro spáchání trestného činu dobrovolně rozhoduje a je schopen podstoupit i značné riziko s tím spojené. Toto rozhodnutí je typické zejména pro méně závažné trestné činy, např. krádeže nebo krádeže vloupáním (Mucha, 2007, s. 164).

S touto teorií je spjata také *teorie příležitosti*. Jedinec k tomu, aby spáchal trestný čin, musí mít k příležitost. V tomto ohledu bylo poukazováno na situační povahu zejména majetkových deliktů – krádeží a vloupání. Felson a Clarke teorii příležitosti rozšiřují na veškerou trestnou činnost (Felson, Clarke, 2003, s. 18). K tomu, aby byla příležitost využita k provedení trestného činu, je třeba, aby k ní jedinec takovým způsobem přistupoval, musí tedy mít určitý způsob myšlení.

Další teorií, která vychází z teorie racionální volby, ale odráží se v ní i teorie ostatní, je *teorie kriminální kariéry*. Tato teorie, či spíše koncept, se používá pro „*popis začátku, pokračování a konce kriminálních aktivit recidivujícího pachatele*“ (Blatníková, 2009, s. 75).

Viktimologické teorie

Z odlišného úhlu na vznik a příčiny spáchání trestného činu pohlíží teorie viktimologické. Především se v nich odráží empiricky doložená fakta o tom, že existují jedinci, ale i skupiny osob, u kterých existuje vyšší pravděpodobnost, že se stanou obětí trestného činu. Tyto teorie se většinou překrývají s teorií příležitosti. Z obou teorií vyplývá, že k tomu, aby došlo ke spáchání trestného činu, musí se ve stejném čase a prostoru vyskytnout následující prvky:

- pachatel, který je schopen a připraven trestný čin spáchat
- příležitost, která spočívá v
 - a) přítomnosti cíle útoku (zájem chráněný zákonem)
 - b) neexistenci okolností, které by spáchání vyloučily.

3.3.4 Penologické teorie

Z penologického hlediska zřejmě nebylo při výskytu recidivního spáchání trestného činu dosaženo jednoho z účelů výkonu trestu odnětí svobody, a to vychovat odsouzeného k tomu, aby vedl řádný život a tím působil výchovně i na ostatní členy společnosti. Tato část definice účelu trestu pochází ze zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona. V novém trestním zákoníku (zákon č. 40/2009 Sb.) není účel trestu explicitně vyjádřen. Lze však předpokládat, že penologie bude i nadále rozvíjet teorii účelu trestu, a to včetně resocializační složky.

K nápravě odsouzených slouží několik postupů. Jednak je to samotný výkon trestu odnětí svobody, který by měl mít odstrašující účinek především dlouhodobým omezením osobní svobody.

Dalším prvkem je přísný režim ve výkonu trestu, který stanoví pevná pravidla a bezpodmínečně vyžaduje a vynucuje jejich dodržování. V dnešní době bohužel nejde beze zbytku naplňovat potřebu získání pracovních návyků, protože nezaměstnanost odsouzených je poměrně vysoká.

Nemalou důležitost má v resocializačním procesu psychologický přístup, který *„je založen na myšlence podrobit vězně cílenému korektivnímu působení psychoterapeutického charakteru.“* (Čírtková, 1998, s. 90)

K tomu však Čírtková dále dodává, že ani přes intenzivní činnost vězeňských psychologů, nedošlo k zásadnímu obratu ve výskytu kriminální recidivy. Je třeba vytvořit účinné převýchovné programy na základě empiricky ověřených poznatků. Univerzální korektivní program zřejmě najít nelze, přesto pro určité skupiny pachatelů byly již speciální terapeutické projekty vytvořeny, např. pro terapii pachatelů sexuálního zneužívání dětí. (Čírtková, 1998, s. 91 - 92).

Při pobytu ve vězení však nedochází pouze k pozitivnímu působení vězeňských pracovníků. Není v silách Vězeňské služby, aby odsouzení byli dnem i nocí pod dohledem vězeňského personálu. Velkou část doby, strávené ve výkonu trestu, stráví odsouzený pouze spolu s dalšími odsouzenými. Tyto kontakty mohou mít velmi negativní dopady. K tomu Tomášek uvádí, že pobyt ve vězení není prakticky možné

přežít bez alespoň částečného přijetí hodnot a norem chování negativních sociálních vzorů, kterými jsou někteří spoluvězni. (Tomášek. 2010, s. 177).

U odsouzeného může dojít k jeho prizonizaci. Tento negativní výsledek výkonu trestu odnětí svobody obsahuje dvě složky. První z nich je institualizace. To znamená, že odsouzený se přizpůsobí organizovanému způsobu života ve věznici, ztrácí odpovědnost, vlastní aktivitu a iniciativu. Druhou složkou prizonizace je ideologizace. Při ní dochází k postupnému ztotožnění se s kriminální subkulturou (Tomášek. 2010, s. 177).

3.3.5 Souhrn teorií

Výše uvedené teorie nejsou vzájemně izolované, ale vzájemně se doplňují a rozšiřují. Postupně vzniká komplexní přístup, který lze shrnout slovy:

„Z provedených výzkumů se dá totiž predikovat poměrně vysoká pravděpodobnost kriminálního selhání zejména u těch jedinců, kde došlo ke kumulaci nepříznivých faktorů v podobě genetických, resp. jiných biologických dispozic a nepříznivých vlivů špatné či absentující výchovy, příp. dalších negativních faktorů sociální povahy...“ (Kuchta, 2005, s. 69)

K tomu lze dodat, že v případě recidivy nedošlo navíc k požadovanému účinku výkonu trestu odnětí svobody.

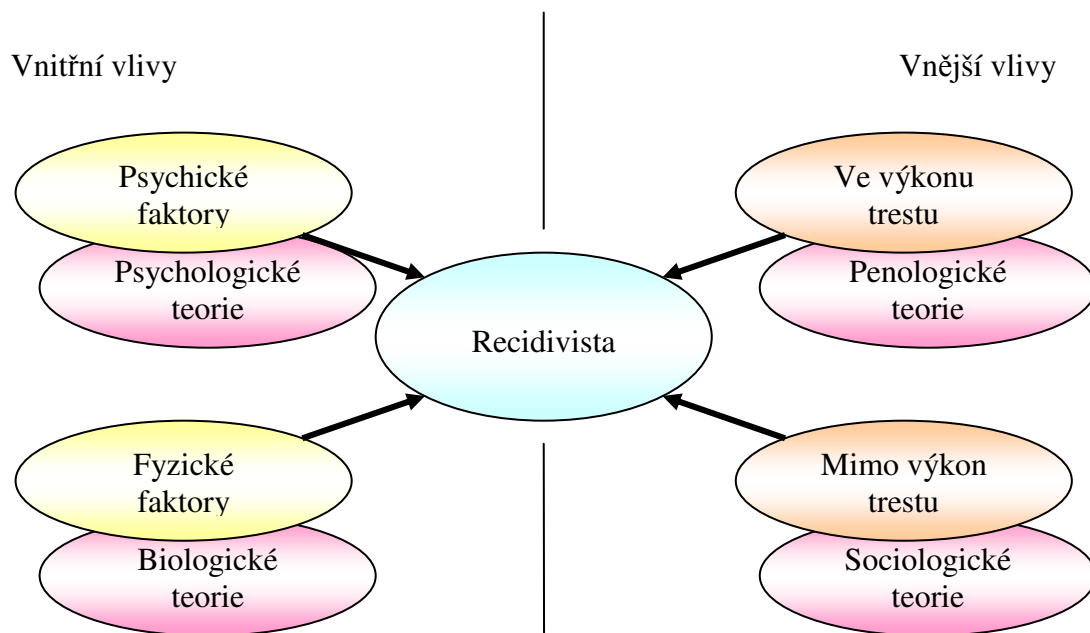
Na tomto místě je třeba zmínit ještě jednu skutečnost, která potvrzuje prolínání sociálních vztahů s psychologickými faktory. U většiny recidivistů byla zjištěna absence funkčního rodinného zázemí, jak je patrné z tabulky č. 2.

Tabulka č. 2 – Přehled funkčního zázemí u odsouzených (N=408)

Rodinné zázemí	Prvověznění	Vícevěznění
Funkční zázemí	61 %	21 %
Bez zázemí	39 %	79 %

Zdroj: Fischer in Fischer, S., Škoda, J., 2009, s. 161

Schéma č. 3 Faktory kriminální recidivy na pozadí teorií

Zdroj: autor

3.4 Terciární prevence

Prevenci kriminality je možno rozdělit na prevenci primární, sekundární a terciární. Primární prevence působí plošně na všechny občany bez jejich užšího výběru. Jedná se o kombinaci působení sociální, hospodářské, vzdělanostní a dalších politik státu. Sekundární prevence je cílena na osoby, u nichž z nějakého důvodu existuje vyšší riziko kontaktu s kriminalitou.

Terciární prevence je, jak bylo již řečeno výše, prevencí kriminální recidivy. Je tedy směřována na osoby, které se buď nacházejí ve výkonu trestu odnětí svobody, nebo z něj byly propuštěny. Podle toho terciární prevenci dělíme na penitenciární a postpenitenciární.

3.4.1 Penitenciární prevence

Penitenciární prevence je prováděna jednak samotným výkonem trestu odnětí svobody a dále prostřednictvím programů zacházení. Uskutečňování programů zacházení je jedním z hlavních úkolů Vězeňské služby České republiky. Podle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky § 2 odst. 1 písm. d) Vězeňská služba „... prostřednictvím programů zacházení soustavně působí na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody a obdobně i na některé skupiny osob ve výkonu vazby s cílem vytvořit předpoklady pro jejich řádný způsob života po propuštění.“ (Zákon č. 555/1992 Sb.)

Samotný program zacházení je specifikován v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody v § 41. Program zacházení se zpracovává na základě komplexní zprávy o odsouzeném, která se skládá z psychologického, pedagogického a lékařského posudku a dalších dostupných materiálů o odsouzeném. Při tvorbě programu zacházení se přihlíží zejména k délce trestu a osobnosti odsouzeného. Měl by být sestaven tak, aby v nejvyšší možné míře připravil odsouzeného na samostatný život. Garantem programu zacházení je speciální pedagog (Metodický list ředitele odboru vazby a trestu generálního ředitelství Vězeňské služby ČR č. 28/2007, hlava IV., čl. 23). Vyhodnocení plnění programu a dosahování jeho cílů provádí ve spolupráci se speciálním pedagogem vychovatel.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody (ŘVTOS), programy zacházení konkretizuje a člení je na pracovní aktivity, vzdělávací aktivity, speciální výchovné aktivity, zájmové aktivity a na oblast utváření vnějších vztahů.

Základem programu by mělo být zařazení do zaměstnání a účast na pracovní terapii. Vzhledem k vysoké míře nezaměstnanosti odsouzených jsou v praxi pracovní činnosti nahrazovány jinými aktivitami.

Katalog aktivit sestavují s vysokou mírou autonomie jednotlivé vězňice podle vlastních možností. Ve Věznici VS ČR Nové Sedlo¹⁵ je v současnosti prováděno čtyřicet

¹⁵ Věznice Nové Sedlo je uvedena vzhledem k tomu, že v ní proběhla veškerá výzkumná činnost.

aktivit výše uvedených typů (viz Příloha č. 1), z nichž pouze jedna (3Z¹⁶) je stanovena a garantována Generálním ředitelstvím VS ČR. Provádění dalších čtyřiceti jedna aktivit bylo buď přerušeno (39), nebo čeká na schválení (2). Náplň jednotlivých aktivit sestavují specializovaní zaměstnanci věznice, kteří také tyto aktivity dále realizují.

Podle svého přístupu k plnění programu zacházení je odsouzený zařazen do dostupné skupiny vnitřní diference (§ 39 ŘVTOS). Do první dostupné skupiny vnitřní diference je zařazen odsouzený, který aktivně plní program zacházení i své další povinnosti a jedná v souladu s vnitřním řádem věznice. Do druhé skupiny je zařazen odsouzený s kolísavým a nevyjasněným přístupem k povinnostem a k plnění programu. Odsouzený, který převážně neplní program zacházení a své povinnosti a jedná v rozporu s vnitřním řádem, je zařazen do skupiny třetí. O zařazení odsouzeného do skupiny i o jeho přeřazení rozhoduje ředitel věznice nebo jeho zástupce na základě doporučení odborných zaměstnanců věznice (psycholog, speciální pedagog, sociální pracovník a vychovatel).

Dostupné skupiny vnitřní diference mají svůj význam v pozitivní motivaci odsouzených. V rámci jednotlivých skupin jsou podle typu věznice uplatňovány různé motivační činitele, které jsou taxativně stanoveny metodickým listem ředitele odboru vazby a trestu generálního ředitelství Vězeňské služby ČR č. 28/2007, viz Příloha č. 2. Obecně lze shrnout, že odsouzený v nižší skupině má výrazně lepší podmínky výkonu trestu, než odsouzený ve skupině vyšší.

Program zacházení plní odsouzený od jeho schválení ředitelem věznice až do propuštění z výkonu trestu. Plnění programu je průběžně hodnoceno a aktivity upravovány podle potřeby. Nejintenzivnější působení na odsouzeného je vyvíjeno v poslední fázi trestu, t.j. přibližně tři měsíce před propuštěním. V tomto období se vytvářejí vhodné podmínky pro samostatný způsob života po propuštění na svobodu. V mezích možností věznice je odsouzený zařazen na předvýstupní oddělení a jeho program zacházení je adekvátně upraven.

¹⁶ 3Z je oficiální název programu a znamená Zastav se, Zamysli se, Změň se.

3.4.2 Postpenitenciární prevence

Postpenitenciární péči zprostředkovává osobám propuštěným z výkonu trestu odnětí svobody na základě ustanovení § 92 písm. c) zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách obecní úřad obce s rozšířenou působností prostřednictvím koordinátora péče o občany společensky nepřizpůsobené¹⁷ (dále koordinátor péče). Návštěva tohoto koordinátora není povinná.

Ani v případě podmíněného propuštění nemá odsouzený automaticky další povinnosti či omezení. O uložení dohledu rozhoduje podle ustanovení § 89 trestního zákoníku soud. Pokud k uložení dohledu dojde, vykonává jej probační úředník (§ 49 až 51 trestního zákoníku). Dohled a případná další omezení mají povahu nejen preventivní, ale též sankční.

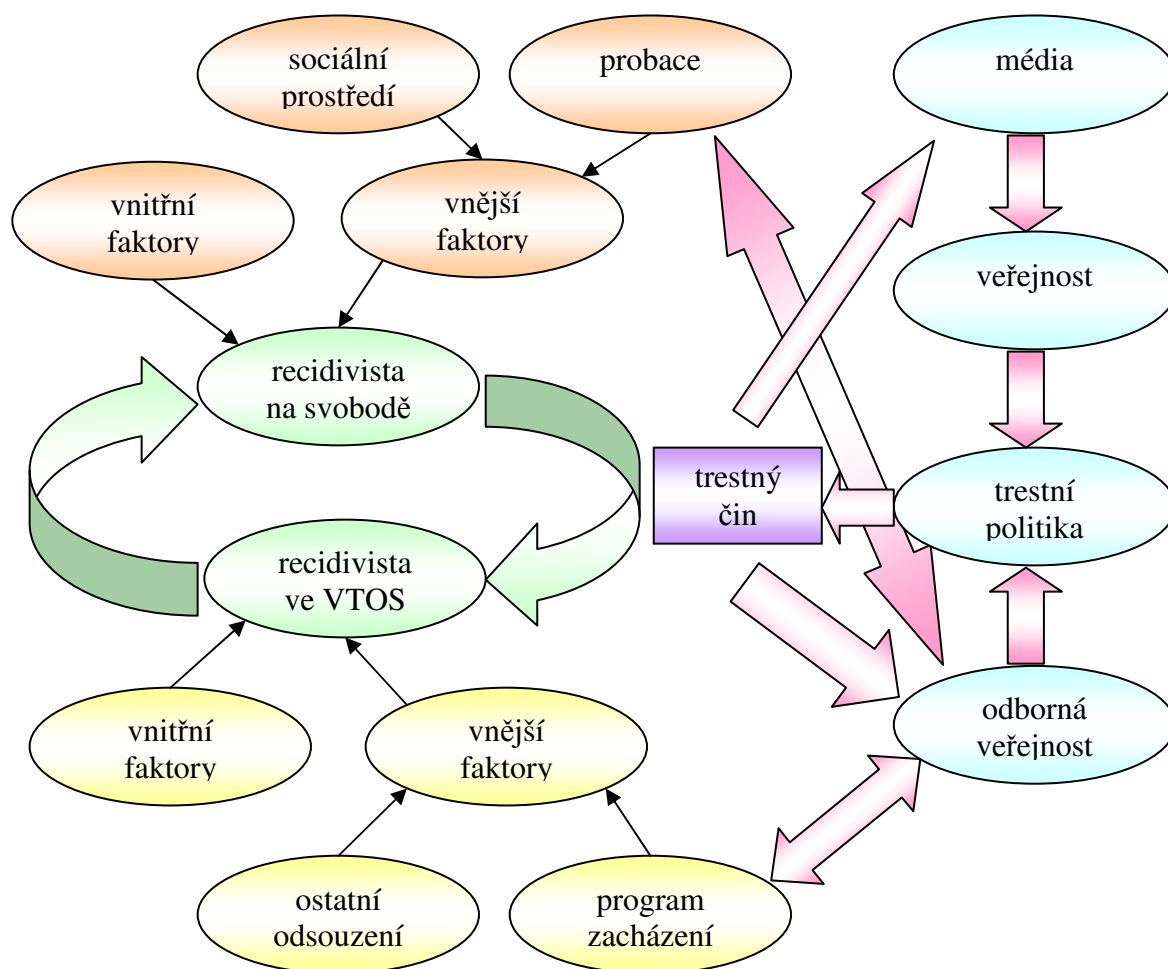
Postpenitenciární péčí se zabývá také řada nevládních organizací a církví. S různou mírou státní podpory se věnují zajištění bydlení, práce a poradenské činnosti pro bývalé vězně.

¹⁷ Termín převzatý ze vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, § 5. Do novely v roce 2004 zde byl uváděn sociální kurátor.

4 Empirická část

Výzkumná část této práce vychází z faktu, že se u recidivisty střídá pobyt na svobodě s pobytem ve věznici (Schéma č. 4). Obě prostředí na recidivistu nějakým způsobem působí.

Schéma č. 4 Recidiva: svoboda, trest a trestní politika

Zdroj: autor

Na svobodě se jedná zejména o vliv sociálního prostředí, přičemž tento vliv může být jak pozitivní, tak negativní. Dalším ovlivňujícím činitelem může (ale nemusí) být

pozitivní motivační činnost pracovníků terciární prevence. Při pobytu ve věznici působí na odsouzeného pozitivním způsobem zejména specializovaní pracovníci. Ostatní odsouzení na něj působí také. Tento vliv může být pozitivní i negativní. Ze strany Vězeňské služby je vyvíjena snaha negativní vliv ostatních odsouzených co nejvíce eliminovat, což se děje organizací výkonu trestu odnětí svobody. Za současného stavu českého vězeňství však nelze předpokládat, že by bylo dosaženo jeho úplného odstranění.

Výzkumnou činnost lze rozdělit podle typů aktérů na:

1. Výzkum zaměřený na recidivisty,
2. Výzkum zaměřený na pracovníky penitenciární prevence a
3. Pracovníky postpenitenciární prevence.

Veškeré údaje o recidivistech byly získány se souhlasem ředitele Věznice VS ČR Nové Sedlo a byly anonymizovány tak, aby nemohlo dojít k následné identifikaci dotyčné osoby. Údaje poskytnuté pracovníky terciární prevence byly také v rámci výzkumné etiky zbaveny identifikačních znaků.

4.1 Výzkum zaměřený na recidivisty

Před zahájením kvalitativního výzkumu bylo provedeno zjišťování, jak velký je podíl recidivistů na vězeňské populaci v České republice. Z Centrální evidence vězňených osob Generálního ředitelství VS ČR byly získány údaje k 18. únoru 2010 (viz Příloha č. 3), z nichž je patrné, že podíl recidivistů v českých věznicích je vysoký a přesahuje 60 % (přesně 62,8 %).

Podstatná část výzkumné činnosti byla provedena ve Věznici VS ČR Nové Sedlo. Tato věznice je typu věznice s dozorem, určená k výkonu trestu odsouzených mužů. Do roku 2005 byla profilována jako věznice s ostrahou a tomu také odpovídají stavebně technické prvky zde se nalézající. Této skutečnosti je zřejmě využíváno při umísťování

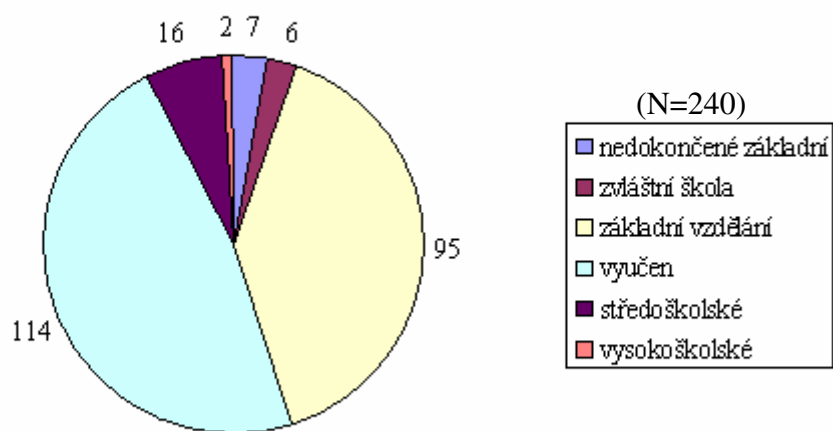
některých odsouzených¹⁸ a tak zde vedle odsouzených s minimální společenskou nebezpečností vykonávají svůj trest i osoby, které spáchaly nejtěžší trestné činy¹⁹.

K 1. dubnu 2010 bylo v této věznici zařazeno 546 odsouzených, z nichž bylo 240 recidivistů (44 %). Složení recidivistů podle různých kritérií je znázorněno v následujících grafech. Podkladové údaje byly získány z Vězeňského informačního systému, ve kterém byla vytvořena sestava odsouzených, kteří se nacházejí ve výkonu trestu více než poprvé. Dalšími atributy v této sestavě byly ty, u nichž je předpoklad, že mají k recidivě nějaký vztah: vzdělání, rodinný stav, spáchaný trestný čin, počet vykonaných trestů odnětí svobody a věk.

¹⁸ Tato informace nebyla nikdy GŘ VS ČR oficiálně potvrzena.

¹⁹ Tito odsouzení jsou oddělení podle vnitřní diferenciaci.

Graf č. 1 - Složení recidivistů podle vzdělání

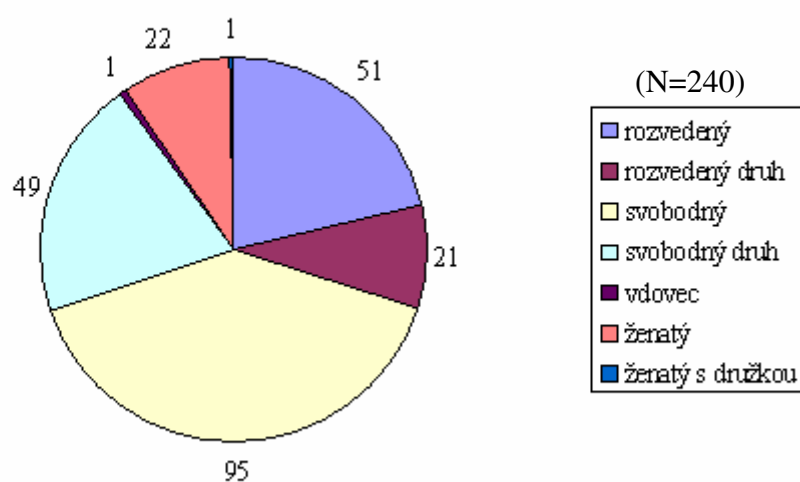

Zdroj: autor

Úroveň vzdělání v procentech:

nedokončené základní	2,92 %
zvláštní škola	2,50 %
základní vzdělání	39,58 %
vyučení	47,50 %
středoškolské vzdělání	6,66 %
vysokoškolské vzdělání	0,84 %

Graf č. 2 - Složení recidivistů podle rodinného stavu

Zdroj: autor

Rodinný stav recidivistů v procentech:

rozvedený 21,25 %

rozvedený druh 8,75 %

svobodný 39,58 %

svobodný druh 20,42 %

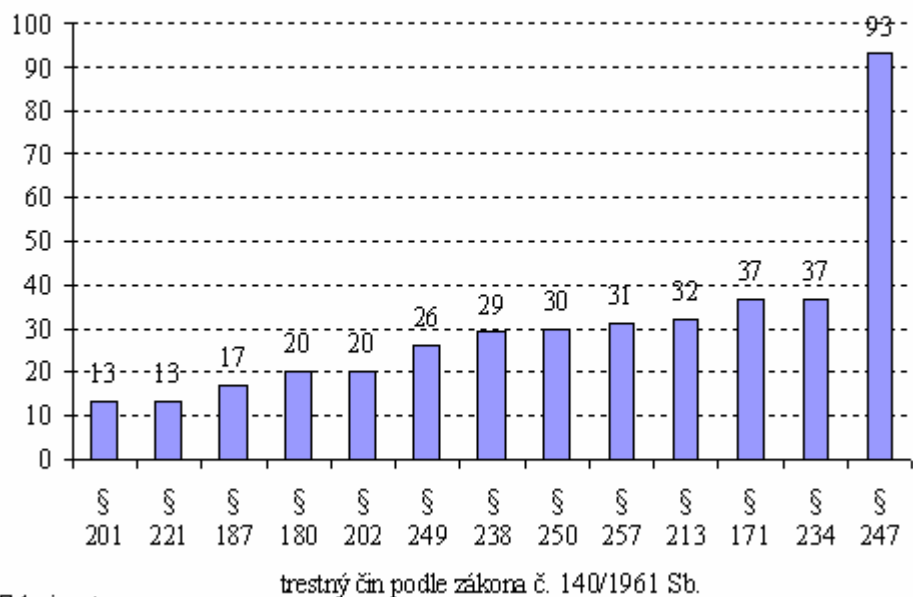
vdovec 0,42 %

žnatý 9,17 %

žnatý s družkou 0,42 %

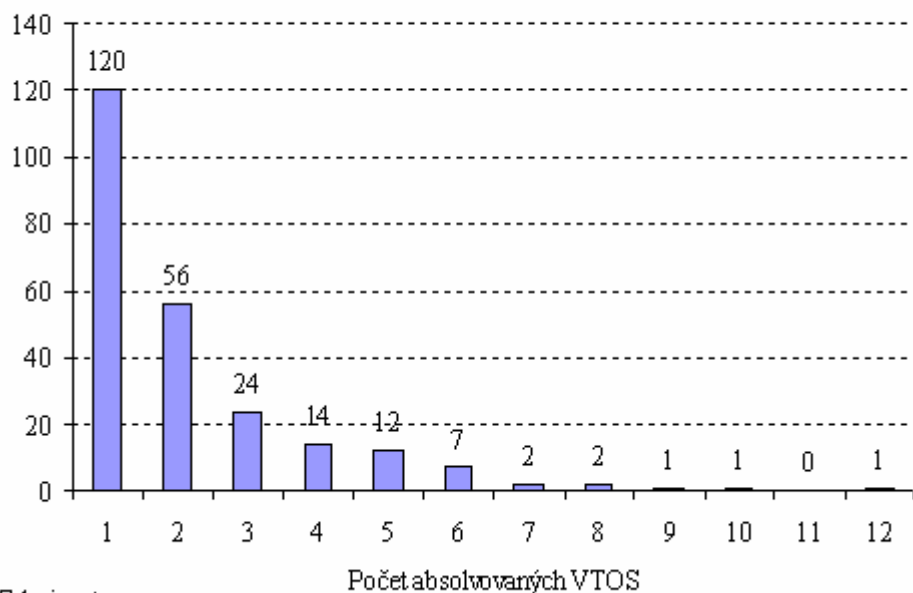
Bez partnerského vztahu je tedy 61,25 % recidivistů.

Grafč. 3 - Nejčastěji zastoupené trestné činy v souboru recidivistů (N=240)

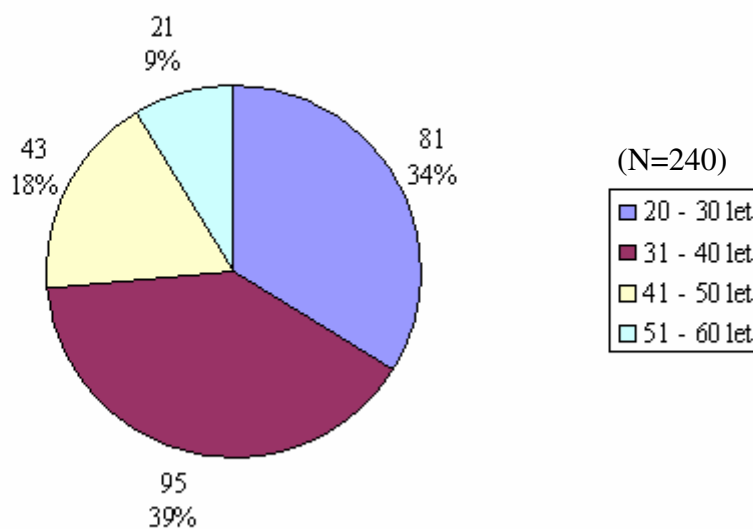
Zdroj: autor

Grafč. 4 - Složení recidivistů podle počtu VTOS (N=240)

Zdroj: autor

Graf č. 5 - Věkové složení recidivistů

Zdroj: autor

Z výše uvedeného vyplývá, že nejčastější recidivista je ve výkonu trestu odnětí svobody podruhé. Jeho věk je mezi 31 až 49 roky, je vyučen a je svobodný. Nejčastěji spáchaným trestným činem je krádež. Celkový počet spáchaných trestných činů odpovídá tomu, že většina recidivistů má uložen trest úhrnný či souhrnný.

Z celkového počtu recidivistů byl vybrán vzorek dvaceti z nich tak, aby byla alespoň částečně splněna reprezentativita výše uvedených faktorů, tzn. aby počet osob, které se co nejméně vzdalují od nejčastěji zastoupených znaků, byl co nejvyšší a naopak²⁰. U těchto recidivistů byl proveden výzkum v podobě studia osobních spisů a následně interview.

Hlavním kritériem pro výběr dotázaných byl počet absolvovaných výkonů trestu odnětí svobody, dále v pořadí důležitosti věk, vzdělání, rodinný stav a spáchaný trestný čin.

²⁰ Na 100 % odpovídal pouze jediný recidivista z celé skupiny, proto byla na něj zpracována případová studie – případ typického recidivisty.

Tabulka č. 3 – Složení dotázaných recidivistů podle počtu VTOS

Počet VTOS ²¹	2	3	4	5	více než 5
Počet recidivistů	8	4	3	3	2

Zdroj: autor

Tabulka č. 4 – Složení dotázaných recidivistů podle věku

Věková skupina	20 – 30 let	31 – 40 let	41 – 50 let	51 – 60 let
Počet recidivistů	7	7	4	2

Zdroj: autor

Tabulka č. 5 – Složení dotázaných recidivistů podle vzdělání²²

Vzdělání	ZŠ	SOU	SŠ
Počet recidivistů	8	10	2

Zdroj: autor

Tabulka č. 6 – Složení dotázaných recidivistů podle rodinného stavu

Rodinný stav	svobodný	svobodný druh	rozvedený	rozvedený druh	ženatý
Počet recidivistů	8	3	5	2	2

Zdroj: autor

Složení oslovených recidivistů podle spáchaného trestného činu nelze jednoznačně vymezit. Spáchané trestné činy recidivistů jsou zpravidla v souběhu s dalšími. Trestný čin krádeže je spáchán zpravidla v souběhu s trestným činem porušování domovní svobody a (nebo) poškozování cizí věci, mnohdy také s mařením úředního rozhodnutí a vykázaní. Například trestný čin loupeže spáchal bez dalšího pouze jediný recidivista a trestný čin krádeže bez jakéhokoli souběhu také pouze jeden z celé populace recidivistů ve Věznici Nové Sedlo.

Ve zkoumaném vzorku jsou nejčastěji zastoupeny majetkové trestné činy – krádež, podvod a neoprávněné užívání cizí věci, mezi ně je zde počítána i loupež, přestože je

²¹ Současný výkon trestu je započítán.

²² Recidivisté, kteří absolvovali zvláštní školu, mají nedokončenou základní školu nebo mají vysokoškolské vzdělání dotazování nebyli.

systematicky řazena k trestným činům proti svobodě. Primární motiv loupeže je však přisvojení si majetku oběti, nikoli omezení její svobody.

4.1.1 Studium osobních spisů a údajů Vězeňského informačního systému

Studium osobních spisů bylo zaměřeno především na spáchané trestné činy, uložené tresty, stanovené programy zacházení, jejich plnění a celkový přístup k výkonu trestu. Z těchto údajů byly sestaveny předběžné charakteristiky jednotlivých recidivistů, které posloužily jako vodítko při provádění interview. Tyto údaje byly použity také k porovnání pravdivosti údajů uvedených při rozhovoru. Staly se také podkladem pro případové studie.

Osobní spis odsouzeného se skládá z desek, první, druhé a třetí části.

Desky obsahují základní údaje o odsouzeném. Je zde uvedeno jméno, příjmení, datum narození, rodné číslo, vzdělání a odbornost, rodinný stav. Následují stručné údaje o zatčení (den, čas, orgán) a předchozích trestech (počet zápisů v Rejstříku trestů a počet vykonaných trestů odnětí svobody). Dále jsou zde vypsány stručně základní údaje o současných vykonávaných trestech, zejména paragrafy spáchaných trestných činů, počátek věznění, čas možného podmíněného propuštění a plánovaný konec trestu, uložená ochranná opatření, přerušování trestu soudem, údaje o vazbě a poslední bydliště odsouzeného.

Z vnitřní strany desek je nalepena fotografie odsouzeného a jsou zde uvedeny údaje o jeho umístění a přemístění ve věznicích. Zadní vnitřní část desek obsahuje údaje o společnících, o útěcích včetně pokusu a přípravy, o zdravotním pojištění a poučení při propuštění.

Do první části spisu jsou vloženy úřední listiny, které se týkají trestního řízení k současně vykonávanému trestu, jako například:

- Protokol o osobní prohlídce
- Příkaz k dodání do výkonu trestu
- Protokol o dodání do výkonu trestu
- Opis z rejstříku trestů

- Nařízení výkonu trestu
- Rozsudky soudů, trestní příkazy
- Usnesení o odvolání
- Usnesení o započítání vazby

Druhá část osobního spisu obsahuje údaje o kázeňských řízeních odsouzeného, a to o uložených trestech a odměnách. Jsou to:

- Rozhodnutí o uložení kázeňského trestu odsouzenému
- Rozhodnutí o udělení kázeňské odměny odsouzenému

Do třetí části osobního spisu jsou zakládány listiny vydávané Vězeňskou službou, například:

- Poučení odsouzeného při přijetí do výkonu trestu odnětí svobody
- Dotazník při nástupu do výkonu trestu odnětí svobody
- Žádosti policie o hodnocení odsouzeného a udělení souhlasu s výsledkem ve vztahu k dalšímu trestnímu řízení
- Sdělení pro odsouzeného – zpravidla jde o sdělení o započítání vazby, změně trvání trestu apod.
- Žádost odsouzeného o přemístění včetně listin, které se k ní vztahují (posudky, rozhodnutí, sdělení)
- Návrhy, hodnocení, posudky a rozhodnutí o pracovním zařazení a s tím spojeného volného pohybu
- Potvrzení o výši pracovní odměny
- Žádost o povolení telefonického rozhovoru
- Ustanovení obhájce

Vězeňský informační systém je nástrojem Vězeňské služby, kterým jsou vedeny údaje o odsouzených²³ v elektronické podobě. Do praxe byl postupně zaváděn od roku 2006.

²³ Údaje o vězněných osobách jsou pouze jedním, zřejmě nejobsáhlejším, z celkem dvanácti modulů Vězeňského informačního systému.

Vězeňský informační systém z velké části dubluje osobní spis. Nachází se zde všechny údaje z osobního spisu, mimo ty, které jsou zakládány jako listiny (např. z rozsudku jsou uvedeny údaje o tom, kdo jej vydal, spisová značka, o délce trvání trestu, typu věznice, spáchané trestné činy atd., ale není zde popis spáchání trestného činu ani odůvodnění rozhodnutí soudu, tzn. chybí textová část).

Mimo údajů, které jsou obsaženy v osobním spise, lze ve Vězeňském informačním systému nalézt mnoho dalšího. Jde o ucelený soubor informací, které popisují celý proces věznění osoby, včetně údajů o předchozích vězněních²⁴. Mimo jiné jsou zde obsaženy informace o eskortách odsouzeného, o jeho nebezpečnosti, umístění ve věznici, nebo třeba o speciálních stravovacích požadavcích (léčebná výživa).

Údaje relevantní pro tuto práci se nalézají v části Vazba a trest, kde se nalézají posudky specialistů (pedagoga, sociálního pracovníka a psychologa) a také údaje o programu zacházení. Z těchto údajů lze vytvořit předběžný obraz recidivisty sestavený zejména z jeho osobnostní charakteristiky, sociálního zázemí, rodinných poměrů, vztahu k výkonu trestu a plnění programu zacházení.

4.1.2 Interview

Výsledky rozhovorů s recidivisty se dají po prvotním posouzení výskytu převažujících shodných odpovědí a názorů rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří osoby, které se ve výkonu trestu nacházejí maximálně potřetí (dvanáct dotázaných), a druhou skupinu osoby, které jsou ve výkonu počtvrté a vícekrát (osm dotázaných). Dále lze specifikovat zjištění, která jsou pro obě skupiny společná a v další části zjištění, která jsou víceméně pro jednotlivé skupiny charakteristická.

Společná zjištění

Údaje, které byly recidivisty poskytnuty a jsou téměř shodné pro všechny, se týkají především primárního rodinného prostředí. Většina z nich pochází z neúplné rodiny a

²⁴ Údaje o předchozích vězněních odsouzeného do roku 2006 se omezují na počátek, délku trvání a ukončení výkonu trestu, pokud jsou vůbec uvedeny.

jejich výchova spočívala především na matce. Otec buď od rodiny odešel, nebo zemřel. Pouze tři respondenti uvedli úplnou rodinu s harmonickými vztahy s rodiči i sourozenci.

Druhou oblastí, ve které byly zaznamenány převážně shodné odpovědi, je oblast zaměstnání. Pouze tři z oslovených recidivistů měli trvalý pracovní poměr před nástupem výkonu trestu.

Třetí oblastí, ve které převládají shodné odpovědi, je vztah k alkoholu a návykovým látkám. Pouze jeden z recidivistů uvedl negativní vztah k jakýmkoli návykovým látkám a naprostou abstinenci. Zkušenosti s drogami uvedlo třináct dotázaných a kladný vztah k alkoholu šestnáct. Dvanáct z nich spáchalo trestný čin pod vlivem alkoholu nebo drog.

Posledním společným bodem pro obě skupiny je návštěva koordinátora sociální péče. Téměř všichni odpověděli shodně, že jej navštívili a jako důvod uvedli jednorázovou finanční výpomoc, kterou od něj obdrželi.

První skupina (maximálně třetí výkon trestu)

Recidivisté s nižším počtem vykonaných trestů odnětí svobody zpravidla udržují pravidelné vztahy s rodiči, sourozenci či partnerkami a dětmi. Na svobodě také udržují vztahy s přáteli a známými, kteří nemají kriminální zkušenosti. Zkušenosti s alkoholem a drogami sice mají, ale většinou na nich nejsou závislí, jde spíše o příležitostné uživatele.

Přestože jde většinou o osoby bez trvalého pracovního poměru, na hledání práce nerezignovali a zpravidla věří tomu, že zaměstnání najdou. Vztah k práci uvádějí většinou spíše kladný.

Kriminální činnost zpravidla zahájili ve vyšším věku než recidivisté s vyšším počtem vykonaných trestů a vedla je k tomu většinou špatná finanční situace po ztrátě zaměstnání. Mezi propuštěním z výkonu trestu a spácháním dalšího trestného činu je v této skupině delší časová prodleva (déle než rok, ale i pět let a více).

Vliv výkonu trestu hodnotí tato skupina většinou kladně. V rámci programu zacházení prošla řada z nich rekvalifikací, někteří se vyučili. Důvody toho, že se dopustili dalšího trestného činu, vidí především ve špatných životních situacích.

Po propuštění má většina respondentů v plánu bydlet u rodičů nebo s partnerkou a začlenit se do normálního života. Většinou uvádějí, že do vězení se již nevrátí.

Druhá skupina (více než čtvrtý výkon trestu)

Oslovení recidivisté s vyšším počtem vykonaných trestů vztahy s rodinou zpravidla téměř neudržují. Partnerské vztahy většinou neudržují, někdy ano, ale jen krátkodobé. Pokud mají nějaké sociální vazby, tak jen na známé z pobytu ve vězení a spolupachatele a osoby s podobnými zkušenostmi, jako mají oni. Je u nich zřejmá identifikace s kriminální subkulturou.

Tří a vícenásobní recidivisté uvádějí, kromě jediného, který je uveden v případové studii, že najít práci je pro ně fakticky nemožné. U většiny z nich byl také zaznamenán negativní postoj k práci jako k prostředku krytí vlastních potřeb.

K zahájení kriminální činnosti v této skupině dochází častěji v nižším věku, často spáchali trestný čin již jako mladiství, třikrát je uváděn pobyt v dětském výchovném ústavu. Zpravidla nedovedou přesně říci, co bylo příčinou jejich trestné činnosti. Někdy připisují počátky trestné činnosti ovlivnění kamarády.

Svůj první výkon trestu odnětí svobody většinou pociťovali velmi negativně, odmítali plnit program zacházení a celkově se podřídili plnění uložených povinností. Další tresty absolvovali již odevzdaněji a většina z nich bere pobyt ve vězení jako normální, i když nespravedlivou, součást života.

Programy zacházení většinou berou jako nepříjemnou povinnost. Na jejich plnění nemají většinou zájem a pokud je plní, tak jen proto, aby zvýšili svou šanci na podmíněné propuštění. Na jejich pobyt na svobodě tyto programy nemají žádný vliv.

To, že spáchali další trestnou činnost po propuštění, neberou jako selhání. Spíše to považují za samozřejmost a s možností dalšího potrestání počítají jako s přijatelným rizikem. K další trestné činnosti u nich dochází zpravidla v kratším časovém intervalu od propuštění, běžně i do půl roku.

Plány činnosti po propuštění ze současného výkonu trestu odnětí svobody jsou u této skupiny poněkud odlišné od recidivistů s menším počtem odsouzení. Většinou jim chybí jakékoli zázemí, kam by se mohli vrátit. Jsou také smířeni s tím, že je nikdo trvale

nezaměstná. Až na výjimky nevylučují možnost dalšího páčání trestné činnosti, dokonce s tím počítají. Stejně tak počítají i se svým návratem do výkonu trestu odnětí svobody. Tři z těchto recidivistů uvedli, že pobyt ve věznici je pro ně jednodušší než pobyt na svobodě.

4.1.3 Případové studie

Pro případovou studii byli vybráni tři recidivisté. Jejich výběr byl proveden na základě úsudku autora tak, aby byl popsán stav v případě nejčastěji se vyskytujícího recidivisty (vyučený svobodný zloděj ve věku 31 – 40 let, který je ve výkonu trestu podruhé), dále typ zkušeného recidivisty (počtvrté ve výkonu trestu odnětí svobody) a typ recidivisty extrémního, který je ve výkonu trestu potřinácté.

Případové studie jsou sestaveny z informací, které byly získány z osobních spisů odsouzených, z Vězeňského informačního systému a z rozhovorů s recidivisty.

Případ typického recidivisty²⁵

Pětatřicetiletý odsouzený K. Š. si v současné době odpykává svůj druhý, souhrnný trest odnětí svobody v délce šesti měsíců, jedná se však o jeho již šestý záznam v Rejstříku trestů.

Vychováván byl do jedenácti let v úplné rodině s jednou sestrou. V primární rodině neměl nikdo problémy se zákonem. Po rozvodu rodičů žil u matky, přesto měl na jeho výchově významný podíl otec, který zemřel když bylo K. Š. patnáct let. Po ukončení základní školy se vyučil ve středním odborném učilišti vodohospodářem, meliorátorem. Z této doby pochází také jeho první kontakty s drogami (uvádí od šestnácti let braní pervitinu). Po vyučení pracoval přibližně dva roky ve svém oboru. Poté absolvoval rekvalifikační kurz v oboru truhlář. Nějakou dobu byl zaměstnán v železárnách, kde pracoval jako slévač a pomocník taviče.

²⁵ Typického v tom, že odpovídá všem sledovaným znakům.

Problémy s užíváním drog byly příčinou nejen propuštění ze zaměstnání, ale také rozpadu jeho partnerského vztahu, z něž pochází jedno dítě. Jeho vztah k drogám byl stále silnější, z prostého uživatele se stal i jejich výrobcem.

Jeho majetková trestná činnost odstartovala na počátku roku 2005.

Nejprve v únoru uzavřel s finanční společností úvěrovou smlouvu na částku 15 000,- Kč, ve které uvedl, že je v zaměstnaneckém poměru, přestože byl v té době nezaměstnaný. Domluvené splátky ani z části neuhradil.

V březnu se nejprve vloupal do areálu šaten železáren, ve kterých byl v minulosti zaměstnán. Zde odcizil z několika skříněk pánské náramkové hodinky, pouzdro s doklady, oblečení a brýle. Celková škoda dosáhla výše 2 600,- Kč. O pět dní později navštívil znovu stejné místo a odcizil pánskou koženou bundu v hodnotě 1 750,- Kč a několik dalších předmětů menší hodnoty. Za šest dní nato byl zpět. Tentokrát odcizil ze skříňky pár bot s ponožkami. Vyhnul dvířka ještě na jedné skříňce, ale zde věci jen rozházel. Všechna tato vloupání provedl v noční době.

V půlce dubna neoprávněně vnikl na pokoj internátu středního odborného učiliště. Zde odcizil sportovní batoh a několik dalších věcí nepatrné hodnoty. O den později večer odcizil z volně odložené bundy v baru peněženku. Celková škoda na hotovosti, poukázkách a platebních kartách dosáhla výše 2 340,- Kč.

Ve stejném období, kdy páchal majetkovou trestnou činností, se K. Š. věnoval také výrobě a prodeji drog.

Na jednotlivé případy trestné činnosti K. Š. se přicházelo postupně a soudní jednání probíhala od dubna 2005 do února 2007. Proto byl nejdříve odsouzen k trestu odnětí svobody podmíněně ve výměře 2 měsíce se zkušební dobou 12 měsíců. U stejného soudu byl pět dní na to odsouzen k osmdesáti hodinám obecně prospěšných prací. Tyto rozsudky byly zrušeny a nahrazeny souhrnným trestem odnětí svobody podmíněně na 13 měsíců a uložením ochranného léčení protitoxikomanického v ústavní formě, neboť sám uvedl, že v době páchaní trestné činnosti byl pod vlivem drog. Soudní znalec potvrdil jeho nebezpečnost pro společnost. Následně bylo i toto rozhodnutí zrušeno a nahrazeno souhrnným trestem odnětí svobody nepodmíněně na dobu osmnácti měsíců ve věznici s dozorem a ochranné léčení bylo změněno na ambulantní.

K. Š. nastoupil k výkonu trestu v červnu 2007 a propuštěn byl podmíněně v únoru 2008. Svůj trest vykonával ve Věznici Nové Sedlo. Zde absolvoval program zacházení se zaměřením na protidrogovou prevenci. V rámci tohoto programu se věnoval pracovní terapii, drogové prevenci, absolvoval kurz právního minima a kurz základů zdravé výživy a vaření. Po dobu výkonu trestu udržoval písemný styk s matkou, návštěvy však vzhledem k velké vzdálenosti neprobíhaly. Jeho přístup k výkonu trestu byl hodnocen natolik pozitivně, že byl podmíněně propuštěn na svobodu.

Po propuštění již drogy nebral. Navázal nový partnerský vztah. Pracoval pouze brigádně, podle toho, co se naskytlo: řidič taxi, pomocný dělník.

V září roku 2009 začal páchat trestnou činnost znovu. Jako spouštěcí mechanismus uvádí špatnou životní situaci, rozešel se s družkou a neměl kde bydlet.

Nejprve po přeštípnutí zámku odcizil trekingové jízdní kolo. Na tomto kole odjel do herny, před kterou jej zanechal. Deset dní nato během jednoho večera poškodil oplocení v zahrádkářské kolonii a vnikl do zahradního domku, kde odcizil knihu. Tu později zahodil. V dalším zahradním domku odcizil ledničku, poté navštívil dva další domky a v posledním přespal. S přihlédnutím k tomu, že se K. Š. v době spáchání činu nacházel ve zkušební době podmíněného propuštění, uložil mu soud úhrnný trest odnětí svobody v trvání šesti měsíců nepodmíněně ve věznici s ostrahou a propadnutí věci – pákových kleští, kterými poškodil oplocení.

K výkonu trestu byl umístěn do Věznice Oráčov. V současné době vykonává trest ve Věznici Nové Sedlo, kde je umístěn na specializovaném protidrogovém oddělení. U soudu napodruhé vliv drogy na spáchání uvedených skutků již neuváděl, avšak svou závislost přiznal při nástupu výkonu trestu.

V současné době plní program zacházení s následujícími cíli:

- posilovat autoregulační mechanismy v jednání
- důsledně dodržovat normy VTOS a řád specializovaného oddělení
- posilovat pracovní návyky
- aktivním přístupem řešit problém s psychotropními látkami
- příprava na plynulý přechod do občanského života po VTOS.

V rámci tohoto programu vykonává tyto aktivity:

- pracovní terapie

- kurz právního minima
- mediální výchova
- sociálně právní poradenství a dovednosti
- kondiční cvičení
- vězeňská knihovna.

Také při plnění tohoto programu je hodnocen velmi dobře. Po propuštění bude bydlet u matky, která mu to nabídla. Se sestrou neudrhuje žádné vztahy. Hodlá si najít práci, ale sjednanou zatím žádnou nemá a uvědomuje si, že to nebude snadné. Věří, že drogy již brát nebude. Také doufá, že je ve výkonu trestu odnětí svobody naposledy. Sám hodnotí vliv působení absolvovaných programů zacházení jako kladný, a to i v předchozím výkonu trestu. Nevylučuje však úplně, že pokud se opět dostane do špatné životní situace, bude opět hledat východisko v drogách a že pod jejich vlivem opět spáchá trestný čin.

Případ zkušeného recidivisty

Recidivista M. Š. se ve výkonu trestu odnětí svobody nachází počtvrté. Záznamů v Rejstříku trestů má dvanáct. Je mu třicet sedm let. V rodině byli trestáni jeho mladší bratr za ublížení na zdraví a otec, který již zemřel, byl ve výkonu trestu několikrát. Vychováván byl tedy převážně matkou spolu s bratrem a třemi sestrami. Vzdělání má základní.

M. Š. se do konfliktu se zákonem dostal poprvé již v sedmnácti letech. Spolu s kamarádem bezdůvodně přepadli a zbili jim neznámého muže. Poškozenému způsobili těžká zranění a jen nepatrnou materiální škodu. V poměrně krátké době se znovu s kamarádem dopustili krádeže vloupáním, když v nočních hodinách vnikli do prodejního stánku s alkoholem a cigaretami, ze kterého odcizili zboží za přibližně pět tisíc korun. Souzen byl M. Š. nejprve za krádež a až poté za ublížení na zdraví. Za krádež byl odsouzen k osmi měsícům odnětí svobody podmíněně, za ublížení na zdraví k dvěma rokům nepodmíněně a podmíněný trest mu byl přeměněn na nepodmíněný.

Ještě před nástupem výkonu trestu stihl M. Š. spáchat další krádež. Tentokrát sám neoprávněně vnikl po rozbití okna do přízemního rodinného domu, ze kterého odnesl

elektroniku v přibližné hodnotě dvanáct tisíc Kč. Za všechny tyto trestné činy mu byl vyměřen souhrnný trest odnětí svobody v trvání jednoho roku nepodmíněně. K majetkovým trestným činům se sám vyjadřuje, že je spáchal z důvodu špatné finanční situace. K násilnému činu neuvádí žádné důvody, snad jen že jej spáchal v mírné opilosti.

Jaký vliv na něj měl první výkon trestu odnětí svobody si již dnes nevzpomíná a pokud nějaký byl, tak jen negativní. Vykonával jej ve věznici Všehrdy. Několikrát jej zde navštívila matka.

Po propuštění v roce 1992 se ani nesnažil vést řádný život a ihned se začal věnovat trestné činnosti. Spáchal několik krádeží, z nichž jen dvě byly objasněny. Kradl vše, co se dalo prodat. Některé činy spáchal sám, některé ve dvojici s kamarádem, u kterého zároveň bydlel. Ukradené věci prodávali a utržené peníze zpravidla utratili v hostincích a hernách. S rodinou neudržel žádné kontakty. Tento způsob života ukončilo až trestní stíhání a následné odsouzení k trestu odnětí svobody v délce trvání deseti měsíců nepodmíněně ve věznici s ostrahou.

Trest vykonal v celé délce ve věznici Nové Sedlo. Opět na dobu strávenou ve věznici vzpomíná negativně. V průběhu výkonu trestu hrozil sebepoškozením. Absolvoval několik aktivit programu zacházení, ale nevyjadřuje se k nim kladně, dělal to proto, aby měl klid. Uvedl, že ve vězení získal nové kontakty a také poznatky vedoucí k páčání další trestné činnosti. To se také projevilo po jeho propuštění.

V roce 1995 se podílí spolu s komplicem na své první krádeži auta. Ta končí ve stadiu pokusu, protože se auto nezdařilo nastartovat. Za to je odsouzen k trestu obecně prospěšných prací s výměrou 240 hodin.

Krádež dalšího auta se již zdařila. Provedli ji znovu ve dvou. Následuje série krádeží aut v různých částech republiky a také ukládání trestů za ně. Výsledkem je, že M. Š. je znovu odsouzen v souhrnu k trestu odnětí svobody, tentokrát ve výměře tří let ve věznici s ostrahou a k zákazu řízení motorových vozidel, neboť tento zloděj aut nebyl nikdy držitelem řidičského průkazu.

Po propuštění ze svého třetího vězeňského pobytu mění M. Š. životní styl. Našel si zaměstnání, byt a partnerku. Jaké jsou příčiny této změny nedokáže sám definovat.

Neodmítá ani možnost, že nastaly pod vlivem působení absolvovaného programu zacházení. Za tím, že dlouhodobě pracoval, vidí svůj partnerský vztah.

V současnosti vykonává trest za čin, jehož zavinění odmítá. Byl uznán vinným, že v roce 2006 společně s další nezjištěnou osobou, se kterou přijeli vozem BMW, vnikl násilným způsobem do osobního vozidla VW Golf II, který spojením drátů nastartovali, spolupachatel odjel v BMW a M. Š. jel kradeným vozem za ním. Následně byl stavěn hlídkou městské policie a zadržen. Verze M. Š. je taková, že neměl ani ponětí, že vozidlo je kradené a že pouze pomáhal muži, kterého zná pouze jako Pepu, odvézt jeho vozidlo. Tohoto tvrzení se drží i nyní.

Ve věznici Nové Sedlo je mu stanoven program zacházení s těmito cíli:

- odpovědným přístupem k plnění programu zacházení posilovat právní vědomí a osobní odpovědnost
- plněním povinností připravovat podmínky na bezproblémový přechod do občanského života.

Protože je pracovně zařazen, plní v rámci programu zacházení pouze běžné pracovní aktivity, jako např. úklidové práce a navštěvuje kurz právního minima. K uskutečňovanému programu zacházení má kladný vztah a na kurzu právního minima má dobrou docházku. Jeho znalosti jsou však minimální, což odpovídá jeho podprůměrnému intelektu. Jeho chování k zaměstnancům Vězeňské služby je hodnoceno jako korektní, avšak za neplnění povinností byl již kázeňsky trestán. Udržuje písemné kontakty se svou družkou. Ta ho však během půl roku navštívila pouze jednou.

M. Š. uvádí, že po propuštění z výkonu trestu se chce vrátit ke své družce, se kterou podle jeho slov plánují založit rodinu. Firma, u které před nástupem do výkonu trestu pracoval, s ním sice rozvázala pracovní poměr, má však přislíbenou možnost vrátit se do zaměstnání. Uvádí také, že již nebude páchat trestnou činnost a poukazuje na to, že již delší dobu žil spořádaným způsobem a že ani trestný čin, za nějž je ve vězení, nespáchal.

Případ extrémního recidivisty

Odsouzený Z. K. se ve výkonu trestu odnětí svobody ve svých osmačtyřiceti letech nachází potřinácté a počet jeho záznamů v Rejstříku trestů je osmnáct.

Rodiče Z. K. se rozvedli v jeho šesti letech. Otec později zemřel. Matka jeho výchovu nezvládala, a tak byl od jedenácti do patnácti let umístěn ve výchovném ústavu. Vzdělání má pouze základní. Sourozence nemá a s matkou přerušil veškeré styky.

První trestný čin spáchal krátce po propuštění z výchovného ústavu. V té době měl pracovat jako pomocný dělník na stavbě, do práce však nedocházel. Místo toho se živil drobnými krádežemi. Také začal požívat alkohol. Poprvé byl ve výkonu trestu odnětí svobody již jako mladistvý poté, co ukradl pod vlivem alkoholu motocykl, na kterém havaroval. Odsouzen byl k trestu odnětí svobody v trvání sedmi měsíců za krádež, poškozování cizích práv, neoprávněné užívání cizího motorového vozidla a přečin příživnictví.

Následovala série odsouzení za trestný čin krádeže a přečin příživnictví. V pořadí druhý trest byl doplněn ochranným protialkoholním léčením a ochranným dohledem. Od roku 1981 do roku 1989 vykonal Z. K. celkem osm trestů odnětí svobody a do dneška další čtyři. Do portfolia jeho trestné činnosti přibylo maření výkonu úředního rozhodnutí a porušování domovní svobody. Po roce 1989 sice ubylo příživnictví, ale na druhou stranu přibyl útok na veřejného činitele a křivé obvinění.

Z. K. se nyní nachází v celkem třináctém výkonu, a strávil tak ve věznicích po celé České republice do dnešního dne celkem dvacet pět let a čtyři měsíce, což je více než polovina jeho života. Výkon trestu odnětí svobody neměl na jeho činnost po propuštění sebemenší vliv.

V současnosti si odpykává svůj nejdelší trest, šest let odnětí svobody nepodmíněně. Jeho poslední trestný čin se vymyká jeho dosavadním scénářům, které se téměř vždy obešly bez násilí.

Přibližně od roku 1995 má Z. K. družku K. S., která v roce 2000 vlákala do svého bytu podomního prodejce kompaktních disků s hudebními nahrávkami. Toho oslovila v tržnici, kde předstírala zájem o zboží. S tím, že u sebe nemá peníze, si domluvili schůzku na večer. Na místě schůzky se dohodli na tom, že nejlepší bude, když pojedou k ní domů, kde si vybere. Doma pak uvařila kávu a dále při svíčkách rozmlouvali o hudbě. Když se do bytu dostavil Z. K. předstíral, že se domnívá, že jsou milenci. Spustila se hádka, při níž K. S. udeřila prodavače pěstí do nosu a Z. K. mu držel nůž pod krkem.

Poté mu odcizili peněženku a vyhodili jej z bytu. Současně mu zabránili v odnesení tašky s CD.

Po půl roce spáchali společně další trestný čin. K. S. strčila před restaurací do silně opilé ženy vzala jí z ruky tašku s nákupem, přičemž poškozená upadla na zem. Toho využil Z. K. a stáhl poškozené prsten z prstu.

Oba tato činy se dostaly ve společném řízení před soud, který odsoudil K. S. k dvěma a půl roku nepodmíněného odnětí svobody a Z. K., protože měl k tomu ještě další samostatnou trestnou činnost, k šesti letům.

Recidivista Z. K. byl do věznice Nové Sedlo přeřazen z Valdic. V současné době pracuje v kuchyni. Navštěvuje kurz právního minima a jeho dalšími aktivitami v programu zacházení je kondiční cvičení a sociálně právní poradenství.

Z. K. bere svůj styl života za naprosto normální a ani nevidí jinou alternativu. Je ve vězení, když jej propustí, páchá trestnou činnost a požívá alkohol. Pak jej znovu zavřou a on žije ve vězení. Je to pro něj normální životní cyklus. Navíc pociťuje, že ve věznici je důležitou osobou, má bohaté zkušenosti z předchozích trestů a požívá mezi ostatními odsouzenými určité vážnosti. Poté, co absolvoval rekvalifikaci v oboru kuchař, bývá ve výkonu trestu zaměstnán a jeho finanční situace není špatná. Naproti tomu ve světě mimo vězení cítí, že nemá nejlepší společenské postavení. Realizuje se pouze v prostředí horších restaurací a heren, ale jinak vnímá, že pro většinu lidí je jeho přítomnost nežádoucí. Jeho tresty byly většinou kratší, nejdelší trval tři roky, a tak neztrácí kontakt s reálným vývojem společnosti.

Po propuštění plánuje žít opět s družkou. Že on bude páchat trestnou činnost považuje za samozřejmé. Neví ale, jestli se pustí do společných akcí znovu se svou družkou, ani takovou možnost však nevylučuje.

Současný způsob přístupu k odsouzeným mu vyhovuje. Není pro něj tak nepříjemný jako v dobách socialismu, kdy se od vězňů požadovala především tvrdá dřina a disciplína a v televizi mohli koukat jen na zprávy. Programy zacházení ale nehodnotí tak, že by mu v něčem pomohly. Spíše je bere jako oživení výkonu trestu. Celkem racionálně hodnotí svou situaci jako nezaměstnatelného člověka, a protože se nehodlá na svobodě vzdát alkoholu, vidí jediný způsob, jak si na něj „vydělat“, a to pouze trestnou činností.

Shrnutí případových studií

Na případových studiích je vidět, že pozice recidivistů mohou být velmi rozdílné. Spouštěcím mechanismem recidivního kriminálního chování mohou být jednotlivé životní situace, ale i přijatý způsob života zločince.

V prvním případě to byla životní situace, kterou K. Š. řešil braním drog a následnou trestnou činností. V jeho případě nejde o profesionálního pachatele. Jde o neadekvátní řešení nestandardní situace, navíc pod vlivem návykových látek. Nelze o něm říci, že by se identifikoval s kriminální subkulturou. Ve výkonu trestu spolupracoval s penitenciárními pracovníky a oni jeho přístup také kladně hodnotili. Podporou po propuštění mu bude matka. Pořád ale bude existovat nebezpečí recidivy při nastalé špatné životní situaci.

Ve druhém případě jde o profesionálního zloděje. I když se zdá, že se M. Š. opravdu snaží ukončit svou kriminální kariéru, zřejmě se nemůže stále zbavit kamarádských vztahů s kriminálně založenými společníky. Oporou by mu měla být jeho přítelkyně a pokud se mu opravdu podaří založit rodinu a udržet si své zaměstnání, je možné, že se do vězení nevrátí.

Ve třetím případě jde o skutečně profesionálního recidivistu. Páchání trestné činnosti bere, stejně jako trest, za naprosto běžnou součást svého života. Sociální prostředí, do kterého se vrátí po propuštění, jej nejen že neodradí od páchání trestné činnosti, ale je možné, že ho v něm bude podporovat. Neexistuje pro něj jiná možnost, než dále páchat trestnou činnost. Jeho nebezpečnost pro společnost se stále zvyšuje. Zatímco při pobytu na svobodě je nebezpečným člověkem, ve vězení je, dalo by se říci, vzorným vězněm. Své povinnosti dobře zná a také je plní.

4.2 Výzkum zaměřený na pracovníky penitenciární prevence

Výzkum proběhl se čtrnácti pracovníky Vězeňské služby, kteří se nějakým způsobem podílejí na realizaci programů zacházení. Patnáctý pracovník se této činnosti věnoval do nedávné minulosti. Ve Vězeňské službě pracuje i nadále, avšak do styku s odsouzenými

již přichází minimálně. Do výzkumu byl zařazen vzhledem k tomu, že právě jeho názory na danou problematiku jej přiměly změnit profesi.

Oslovení pracovníci tvořili značně nesourodou skupinu co se týče pohlaví, věku, vzdělání i profese. Mezi respondenty byly ženy i muži od 24 do 56 let se vzděláním středoškolským, vyšším odborným i vysokoškolským. Jednalo se o sociální pracovníky, speciální pedagogy, vychovatele terapeuta a pedagoga volného času z několika věznic.

4.2.1 Interview

Provedenými rozhovory byl zjišťován vztah pracovníků penitenciární prevence k jimi vykonávaným činnostem, možnostem hodnocení úspěšnosti či účinnosti těchto činností, úroveň spolupráce s koordinátory a probačními úředníky a hodnocení současného způsobu realizace penitenciární prevence.

Názory dotázaných se pohybovaly mezi dvěma extrémy. Prvním extrémem byl názor pracovníka, který vyjadřoval naprostou nedůvěru ve vykonávané činnosti. Respondent sděloval, že jakékoli pokusy o nápravu recidivistů jsou nemožné až nesmyslné. Pokud by se to opravdu v některém případě podařilo, náklady na dosažení tohoto výsledku jsou neúměrně vysoké. Dále sděloval, že neexistuje žádný sjednocený postup, u kterého by byla zjištěna alespoň minimální úspěšnost. Vadila mu neexistence jakékoli evaluace prováděných programů zacházení. Použití finančních prostředků na aktivity odsouzených považuje za plýtvání penězi. Činnosti, které s odsouzenými vykonával, jej nenaplňovala pocitem z dobře odvedené práce, a proto po dvou letech změnil svou profesi.

Druhým extrémem je názor pracovníka, který svou činnost s odsouzenými vidí jako velmi důležitou a smysluplnou. Jedná se o sociálního pracovníka s patnáctiletou praxí. Svou práci bere jako poslání a popsal ji slovy: „I kdyby se jen jediný z nich (odsouzených, pozn. autor) polepšil, byl by to úspěch k nezaplacení.“ Vadí mu jen, že nemůže vidět úspěchy své práce, ale vidí jen neúspěchy. To když se některý z již propuštěných odsouzených dostane zpět do věznice. Občas se stane, že propuštěný odsouzený napíše dopis, zejména když se mu daří, nejčastěji do půl roku po propuštění.

To je ale vše. Zpětná vazba mu chybí a určitě by jej motivovala a umožnila by aplikaci těch programů, které by byly hodnoceny jako úspěšné.

Názory ostatních respondentů se pohybují v celém spektru mezi výše uvedenými, přičemž převažuje spíše nedůvěra v realizované programy a jejich účinnost. Shodují se v tom, že k selhání odsouzeného po propuštění mohou vést různé příčiny, špatné sociální postavení, tíživá životní situace a neexistence zázemí, svou roli hrají i alkohol a drogy. Také udávají, že existují osoby, pro které kriminální dráha představuje neodmyslitelnou součást života.

Dotazovaní se shodli také v tom, že neexistuje způsob hodnocení účinnosti programů a jimi vykonávaných činností. Nevidí však možnost, jak takové hodnocení provádět. Uvádějí, že navrhované řešení, t. j. hodnotit odsouzeného, který nespáchal trestný čin v určitém časovém intervalu (např. 5 let), jako úspěšného, by mohlo být z části vyhovující. Naprostá jistota, že nedojde k recidivě, však nastává zřejmě až v okamžiku smrti propuštěného odsouzeného. Nějaký způsob hodnocení by uvítali.

Uspokojivý počet úspěšných recidivistů udali okolo 15 %. Třicet procent by považovali za velký úspěch.

Spolupráci s koordinátory péče a s probačními úředníky hodnotí všichni jako dobrou v rámci současných požadavků na tuto spolupráci.

4.2.2 SWOT analýza

Identifikace interních silných a slabých stránek

Silné stránky:

- individuální přístup k odsouzeným
- vcelku dostatečné finanční prostředky na realizaci aktivit
- odbornost personálu, další vzdělávání
- spolupráce s neziskovým sektorem

Slabé stránky:

- nedostačující počet vězeňského personálu na terapeutickou a další odbornou činnost
- neexistence jednotného systému účinných programů zacházení
- neexistence zpětné vazby
- neexistence evaluace programů zacházení
- přeplněnost věznic

Identifikace externích příležitostí a ohrožení

Příležitosti:

- využívání alternativních trestů ve větším rozsahu
- přebírání zahraničních zkušeností

Ohrožení:

- nedostatečná, prakticky žádná kontrola nad odsouzenými po propuštění, pokud není soudem uložen dohled
- odsouzení se vrací do stejného sociálního prostředí z jakého přišli
- každý další trest snižuje šanci na zařazení odsouzeného do normálního života

4.3 Výzkum zaměřený na pracovníky postpenitenciární prevence

K účasti na výzkumu byli osloveni čtyři zaměstnanci obecních úřadů s rozšířenou působností, kteří zastávají funkci koordinátorů péče o občany společensky nepřízpůsobené a jeden pracovník Probační a mediační služby. Jde o pracovníky, kteří se činnosti s propuštěnými odsouzenými věnují od dvou do jedenácti let.

4.3.1 Interview

Výsledky rozhovorů s pracovníky postpenitenciární prevence vykazují značnou konzistenci názorů, způsobenou snad malým rozsahem vzorku oslovených respondentů.

Shodně odpovídají, že je kontaktuje většina odsouzených po propuštění, především kvůli finanční hotovosti, mimořádné okamžité pomoci pro osoby ohrožené sociálním vyloučením, kterou jim poskytují a dále při potřebě poradenské činnosti ve styku s úřady. Že by jejich činnost nějak ovlivnila kriminální činnost recidivistů si nemyslí. Selhání recidivisty má podle jejich názoru původ především v chybějícím zázemí, v neexistenci někoho, kdo by pomohl recidivistům v počátku života na svobodě. Také v tom, že někteří lidé znají jen tento způsob života. Dalším důvodem může být ztráta pracovních návyků odsouzeného ve výkonu trestu.

Pomoc, kterou nabízejí úřady, shledávají nedostatečnou k tomu, aby došlo k začlenění recidivisty do společnosti.

Postpenitenciární pracovníci mají zpětnou vazbu na činnost recidivisty také pouze v případech, že se dostane do vazby nebo je znovu uvězněn.

Na otázku možnosti hodnocení účinnosti jejich působení na recidivisty odpovídali stejně jako penitenciární pracovníci. Počet úspěšných recidivistů, který by považovali za uspokojivý, uvádějí 15 – 20 % znovu netrestaných v průběhu deseti let po propuštění.

Spolupráce s penitenciárními pracovníky nastává vždy, když je potřeba, a je na velmi dobré úrovni.

4.3.2 SWOT analýza

Identifikace interních silných a slabých stránek

Silné stránky:

- poskytnutí prvotní pomoci ve finanční tísní
- kvalitní poskytování poradenské pomoci
- vysoká odbornost současného personálu

- možnost návštěv klienta před jeho propuštěním
- funkční systém oznámení o budoucím propuštění klienta
- spolupráce s penitenciárními pracovníky

Slabé stránky:

- nedostatečný, prakticky žádný dohled nad odsouzenými po propuštění, pokud není soudně nařízen
- dobrovolnost návštěvy koordinátora péče po propuštění
- úřady nejsou schopny dostatečně pomoci propuštěnému
- nedostatečný počet probačních úředníků i koordinátorů péče

Identifikace externích příležitostí a ohrožení

Příležitosti:

- využívání alternativních trestů
- léčba klientů ze závislostí
- možnost pracovního zařazení klientů po propuštění
- domy na půl cesty, azylové domy

Ohrožení:

- nedostatek finančních prostředků
- nízká možnost pracovního zařazení recidivisty
- rušení míst koordinátorů péče
- přetěžování koordinátorů
- zatížení koordinátorů jinými úkoly ze strany zaměstnavatele
- negativní přístup klientů
- nedostatečné bydlení klientů, bezdomovectví
- závislost klientů – gamblerství, alkohol, drogy

5 Závěry

Cílem této práce bylo zjistit, jaké mají recidivisté a pracovníci terciární prevence názory na další páčání trestné činnosti odsouzenými propuštěnými na svobodu z výkonu trestu odnětí svobody. Bylo zjištěno, že názory na příčiny recidivy těchto aktérů jsou ve shodě s teoriemi uvedenými v teoretické části práce, snad jen s výjimkou teorií biologických.

Závěry podle dílčích cílů práce jsou následující:

1. Okolnosti, které ovlivnily propuštěné odsouzené k tomu, že spáchali další trestný čin, jsou rozmanité. Ve většině případů se jednalo o materiální nedostatečnost a snahu získat co nejrychleji finanční prostředky. To také odpovídá složení vybraného zkoumaného vzorku recidivistů, ve kterém převažují pachatelé majetkové trestné činnosti.

2. Podle důvodů, které vedou ke vzniku kriminální recidivy, přestože na jejího pachatele bylo již penitenciárně, případně také postpenitenciárně působeno, lze rozdělit recidivisty do dvou skupin:

- recidivisté, kteří přistupovali k předchozímu výkonu trestu zodpovědně a snažili se co nejlépe plnit program zacházení a další podmínky trestu
- recidivisté, kteří ve výkonu trestu nespolupracovali, program zacházení neplnili.

Recidivisté z první skupiny se vyznačují většinou menším počtem absolvovaných trestů a spáchali další trestný čin zpravidla s větším časovým odstupem. Důvody, které je k tomu vedly, spočívaly především v tom, že nedokázali najít jiné východisko z tíživé životní situace, především finančního charakteru.

Recidivisté z druhé skupiny jsou zpravidla osoby s vyšším počtem prodělaných výkonů trestu. Další trestný čin spáchali většinou v kratším časovém úseku po propuštění. Důvody měly zpravidla také finanční charakter, rozdíl je však v tom, že tito recidivisté nebrali z velké části spáchání dalšího trestného činu jako něco mimořádného.

3. Jak vyplývá z odpovědí recidivistů i pracovníků postpenitenciární prevence, přístup propuštěných odsouzených k postpenitenciární péči je čistě funkční. Propuštění navštěvují koordinátora péče, protože vědí, že jim poskytne jednorázovou finanční výpomoc a že za ně vyplní formuláře potřebné pro styk s úřady. Někteří propuštění kurátora vůbec nenavštíví.

4. Návaznost v oblasti terciární prevence kriminality v praxi existuje. Pracovníci postpenitenciární péče spolupracují s pracovníky penitenciární prevence a kontaktují klienty ještě před propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody. Po propuštění klienta z věznice je většinou jejich kontakt ukončen první návštěvou u kurátora, to jest získáním finanční výpomoci, případně poskytnutím dalších služeb. V tomto se shodují odpovědi pracovníků terciární prevence i recidivistů.

5. Možnosti pracovníků penitenciární péče v ovlivnění páčání další trestné činnosti jsou omezené tím, že nemohou posoudit, zda jejich činnost vede k nápravě odsouzeného. Výsledky své činnosti vidí jen při opětovném uvěznění recidivisty. V aktivitách, které provádí s odsouzenými, existuje určitá roztržitost podle jednotlivých věznic. Efektivita programů zacházení není po propuštění hodnocena. Pracovníci postpenitenciární prevence mají minimální možnosti ovlivnit další trestnou činnost klienta. Omezují se pouze na vyplacení mimořádné okamžité pomoci pro osoby ohrožené sociálním vyloučením a na poradenskou činnost, a to jen v případě, že je klient sám vyhledá.

Odpovědi na otázky této práce:

1. Proč, přes veškeré snažení, dochází k recidivě trestné činnosti?

Odsouzení se po propuštění vrací do stejného sociálního prostředí, které formovalo jejich inklinaci ke spáchání předchozího trestného činu. Jejich postavení je navíc zhoršeno vykonáním dalšího trestu odnětí svobody.

Ve výkonu trestu odnětí svobody na ně bylo pozitivně působeno prostřednictvím programu zacházení, ten však po opuštění věznice jejich postavení zpravidla nezlepší.

Určitou změnu k lepšímu někdy přináší absolvování rekvalifikačního kurzu v rámci programu, které po propuštění umožní recidivistovi získat zaměstnání, jedná se však o výjimečné případy.

Pokud nebyl soudem uložen dohled nad propuštěným odsouzeným, končí jakékoli preventivní působení fakultativní návštěvou koordinátora péče. Na propuštěného odsouzeného začne působit sociální realita, která jej mnohdy přiměje spáchat další trestný čin.

2. Je v možnostech pracovníků terciární prevence ovlivňovat výskyt recidivy?

Odpověď na tuto otázku není jednoznačná. V současné době je možnost ovlivnit výskyt recidivy ze strany pracovníků terciární prevence značně omezená. Zatímco v průběhu výkonu trestu odnětí svobody jsou možnosti působení na odsouzeného omezeny prakticky jen délkou trvání tohoto trestu, po propuštění se situace zásadním způsobem mění. Neexistuje jakákoli možnost další kontroly nad propuštěným recidivistou. Ten se dostává zcela z oblasti vlivu státních orgánů. Do té se dostává až opětovným spácháním trestného činu.

3. Jaký je názor pracovníků terciární prevence na současný přístup k recidivistům?

Současný přístup k recidivistům je podle názorů penitenciárních pracovníků nedostačující. Zvláštní zacházení s recidivisty spočívá vlastně jen v jejich oddělení od prvotrestaných odsouzených. Donedávna neexistoval žádný speciální program na omezení recidivy jako takové.

Změnu by mohl přinést program „Zastav se, zamysli se, změň se“, který je od roku 2006 postupně zaváděn ve věznicích České republiky. Tento program je zaměřen na dvou až trojnásobné recidivisty ve věku 25 až 40 let odsouzené za převážně majetkovou trestnou činnost.

Koordinátoři péče hodnotí současný systém také záporně. Jejich možnosti působení jsou velmi omezené a uvítali by rozšíření svých pravomocí.

Pracovník Probační a mediační služby uvedl, že jeho činnost začíná výkonem soudně nařízeného dohledu, který má přesně stanovená pravidla. Ve chvíli, kdy končí doba nařízeného dohledu, končí i jeho pravomoci nad propuštěným a jejich vzájemné kontakty.

4. Existuje mezi recidivisty snaha o změnu způsobu života?

Lze říci, že snaha o změnu způsobu života u recidivistů prochází určitým vývojem. Po prvním absolvovaném výkonu trestu odnětí svobody většina propuštěných udává, že se do vězení již nevrátí. Ještě při druhém a třetím výkonu trestu odnětí svobody je patrná snaha (alespoň údajná) o změnu života. Někde mezi třetím a čtvrtým výkonem trestu, alespoň u zkoumaného vzorku, dochází ke změně postoje a k rezignaci. U někoho k tomu dochází dříve, u někoho později.

Výjimku tvoří silně narušení jedinci, kteří se s kriminální subkulturou zcela identifikovali, zpravidla již v mládí. Ti o změně způsobu života vůbec neuvažují.

Součástí výzkumu provedeného u pracovníků terciární prevence byla také SWOT analýza, tedy analýza silných a slabých stránek současného přístupu k recidivistům, příležitostí a ohrožení.

Závěry vyplývající z této analýzy jsou následující:

Za silné stránky považují pracovníci terciární prevence především kvalitní personál, jeho vysokou odbornost a možnost dalšího vzdělávání formou kurzů a školení. Další silnou stránkou je vzájemná spolupráce penitenciárních a postpenitenciárních pracovníků. Pracovníci penitenciární prevence dále vidí silné stránky v individuálním přístupu k odsouzeným, dobrou spolupráci s neziskovým sektorem a vcelku dostatečné finanční prostředky k realizaci aktivit. Pracovníci postpenitenciární prevence pak jako silné stránky hodnotí možnost poskytování finanční podpory propuštěným odsouzeným, poskytování kvalitní poradenské činnosti, možnost návštěv klienta ještě před jeho propuštěním a fungující systém ohlášení budoucího propuštění odsouzeného.

Za slabé stránky obě skupiny shodně označily nedostatečný počet personálu. Penitenciární pracovníci vidí další slabé stránky v neexistenci jednotného systému

účinných programů zacházení, v neexistenci zpětné vazby na účinnost programů, neexistenci evaluace programů zacházení a v přeplněnosti věznic. Postpenitenciární pracovníci považují za slabé stránky nedostatečnou kontrolu nad způsobem života propuštěných odsouzených v případě, že jim nebyl uložen dohled. Dále to, že kontakt klienta s koordinátorem péče závisí pouze na vůli propuštěného odsouzeného a v omezených možnostech úřadů pomoci klientům.

Obě skupiny vidí příležitosti shodně ve využívání alternativních trestů. Penitenciární pracovníci uvedli dále jako příležitost přebírání zahraničních zkušeností. Koordinátoři péče vidí příležitosti v léčbě klientů z jejich závislostí, v možnostech pracovního zařazení klientů po propuštění a ve spolupráci s domy na půl cesty a azylovými domy.

Penitenciární pracovníci uvádí následující možná ohrožení: nedostatečná kontrola propuštěných odsouzených, jejich návrat do stejného sociálního prostředí a snižování šancí na zařazení se do společnosti s každým dalším vykonaným trestem. Postpenitenciární pracovníci vidí ohrožení v nízké možnosti pracovního zařazení recidivisty a s tím související finanční nedostatečnosti. Dále v negativním přístupu klientů, který souvisí také s jejich bezdomovectvím a závislostmi (gamblerství, drogy, alkohol). Jako další možná ohrožení uvedli přetěžování koordinátorů péče, jejich pověřování výkonem jiných činností zaměstnavatelem a dokonce rušení míst koordinátorů.

6 Diskuse

Většina z nás si pobyt za mřížemi nedokáže ani představit. Existuje ale část společnosti, která již pobýtem ve věznici prošla, a to dokonce několikrát. Podíl recidivistů na současné české vězeňské populaci přesahuje 62 % a tato úroveň je poměrně stabilní. Je otázkou, v čem tkví příčiny tohoto stavu. Stojí za tím jen sami recidivisté, nebo jde o selhání společnosti? Možná jsou důvody v nedostatečně propracovaném přístupu penitenciárního a postpenitenciárního působení na odsouzené.

Tyto příčiny zřejmě nelze jednoznačně určit a každý z výše uvedených prvků na recidivu svým způsobem působí. Společnost vytváří rámec běžného života a svými normami staví předěl mezi tím, co je považováno za běžné, povolené chování a tím, co je považováno za jednání nepovolené, kriminální. Pokud půjdeme do extrému a představíme si společnost, ve které není za trestný čin označeno žádné chování, pak nebude v této společnosti existovat žádná kriminalita, a tudíž ani žádná recidiva. Důsledky neexistence norem by však byly pro společnost zřejmě fatální.

V každé reálné společnosti normy existují. Jejich existence je založena především na existenci práv člověka označovaných jako práva přirozená (*ius naturale*), mezi která patří právo na život a zachování osobní integrity. Současné společnosti se řídí právem pozitivním, do kterého jsou přirozená práva zahrnuta. Recentní právo však za nedovolené označuje také jednání, která jsou nebezpečná z pohledu nositelů moci společnosti, avšak fakticky nemusí představovat nebezpečí žádné, nebo jen minimální.

Příkladem může být kriminalita spojená s užíváním drog. Uživatelé drog jsou dnešním českým právem kriminalizováni. Není sice trestným činem samo užívání drogy, ale její výroba a držení. Je zřejmé, že k tomu, aby někdo mohl drogu užívat, musí ji držet. A k tomu, aby ji mohl držet, musí ji někdo vyrobit. Výroba s sebou nese značné riziko, které je následně promítnuto do ceny výrobku. Čím je tato cena vyšší, tím je výrobek pro spotřebitele nedostupnější. Ten jej však nezbytně potřebuje a je k jeho získání ochoten podstoupit riziko spojené s nelegálním získáním prostředků k jeho koupi. Tím vzniká sekundární kriminalita spojená s kriminalitou drogovou.

Je možné předpokládat, že dekriminlizace výroby, prodeje a držení drog by podstatně snížila jejich cenu. Tím by došlo také ke snížení majetkové kriminality, kterou

páchají uživatelé drog. Při vhodném způsobu distribuce by nemuselo nutně dojít ani ke zvýšení počtu uživatelů drog. Stát by zdaněním produktů získal prostředky použitelné k léčení závislostí.

Na tomto příkladu je vidět, že některé trestné činy v budoucnu trestnými být nemusí. Společnost může tedy míru kriminality, a tím také recidivy, regulovat kriminalizací a dekriminalizací určitého jednání. Je třeba pečlivě zvažovat klady a zápory toho kterého řešení.

Současná společnost také vytváří sociální rozdíly mezi lidmi, které jsou zřejmě hlavní příčinou především majetkové trestné činnosti. Zde se přidává vliv osobnosti pachatele, který k uspokojení svých potřeb volí jinou cestu, než tu, která je společností považována za normální. Kriminální cestu k dosažení uspokojení svých potřeb volí pachatel často pod vlivem těžké životní situace, někdy je spáchání trestného činu výsledkem užití návykových látek. Trestná činnost může být spáchána i jako důsledek racionální volby.

Po odhalení trestného činu přichází potrestání. Forma a míra potrestání opět závisí na společensky přijatých normách. V současnosti je nejvyšším možným trestem trest odnětí svobody. Tento trest představuje určitou satisfakci pro poškozeného, izolací pachatele je dosaženo ochrany společnosti před jeho další trestnou činností a současně je vytvořen prostor pro penitenciární preventivní působení na odsouzeného. Současně s sebou trest odnětí svobody přináší různá rizika.

Takovým rizikem může být zpřetrhání sociálních vazeb odsouzeného. Pokud dojde k narušení vazeb s kriminální subkulturou, pak je to přínosem. Bohužel velmi často dochází, zvláště při výkonu dlouhodobého trestu odnětí svobody, také k narušení vazeb s rodinným zázemím, s příbuznými, s partnery a dětmi. Současný způsob výkonu trestu odnětí svobody neumožňuje příliš častý bezprostřední kontakt s blízkými. Ustálilo se pravidlo, že jsou odsouzení umístováni do věznic co nejbližší svým blízkým, ale toto nelze bez výjimky splnit.

Dalším rizikem je ukončení či přerušování pracovního poměru, pokud před nástupem výkonu trestu odsouzený nějaký měl. Spáchání úmyslného trestného činu, za nějž je pachatel odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody na dobu delší než jeden rok a pokud je tento čin spáchán v souvislosti s plněním pracovních úkolů pak na dobu

nejméně šest měsíců, je důvodem okamžitého zrušení pracovního poměru zaměstnavatelem podle § 55 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce. Uplatnění tohoto ustanovení se zvláště při uložení delšího trestu dá předpokládat.

I kdyby nedošlo k zániku pracovního poměru, v současných podmínkách výkonu trestu může vzhledem k nízké zaměstnanosti dojít u odsouzeného k oslabení pracovních návyků.

Ve výkonu trestu odnětí svobody plní odsouzení program zacházení. V rámci tohoto programu vykonávají různé aktivity, jejichž katalog vytváří každá věznice sama podle vlastních podmínek. Tak dochází k tomu, že jsou uskutečňovány desítky, možná stovky, různých aktivit, aniž by bylo zjištěno, zda mají pozitivní přínos pro život odsouzeného po jeho propuštění.

Po propuštění z výkonu trestu se odsouzený dostává do styku s realitou. Obecně lze říci, že čím delší trest odsouzený vykonal, tím těžší je jeho návrat do společnosti. Zpravidla šest měsíců před propuštěním je odsouzený umístěn na výstupní oddělení, kde sociální pracovníci věznice ve spolupráci s pracovníky postpenitenciární prevence intenzivně pracují na jeho přípravě na výstup z věznice. Přesto lze předpokládat, že například pro odsouzeného, který ve věznicích strávil nepřetržitě dvacet let, bude tato změna vcelku významná.

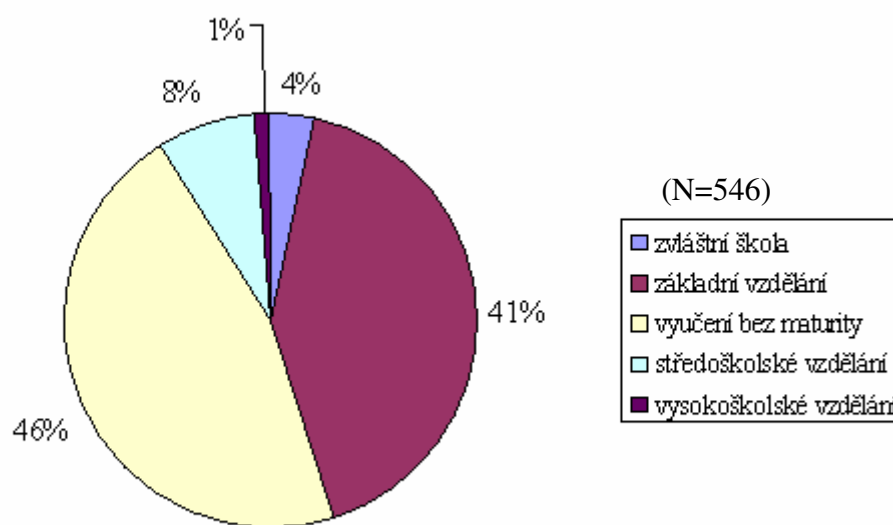
Po propuštění se odsouzený vrací zpravidla tam, odkud do výkonu trestu nastoupil, s tím rozdílem, že v mnoha případech díky svému odsouzení přišel o práci, někdy byl během výkonu ukončen také partnerský vztah. Ani otázku bydlení nemívá mnohdy uspokojivě vyřešenou.

Pokud propuštěný navštíví koordinátora péče o občany společensky nepřizpůsobené, dostane se mu jisté pomoci. Většinou sem přichází propuštění pro mimořádnou okamžitou pomoc pro osoby ohrožené sociálním vyloučením. To je finanční výpomoc, v současnosti ve výši 1000,- Kč. Tato výpomoc je vázána na předchozí zaevidování na Úřadu práce. Koordinátor péče může propuštěnému také doporučit ubytování v azylovém domě nebo v domě na půl cesty. Bez vlastního přičinění se ovšem z této situace propuštěný nedostane.

I pokud má propuštěný oporu v rodině nebo v jiných blízkých osobách, které mu poskytnou bydlení, problémem zůstává získání zaměstnání. V některých zaměstnáních je

třeba prokázat bezúhonnost výpisem z Rejstříku trestů. Zde mají bývalí odsouzení dveře zcela zavřeny. Velká část odsouzených má nízký stupeň vzdělání (viz Graf č. 6) a žádnou kvalifikaci. Tím jsou pro ně možnosti na trhu práce značně omezeny. Zpravidla jsou zaměstnatelní pouze v pomocných dělnických profesích. I v těchto případech si někteří zaměstnavatelé zaměstnance vybírají a raději přijmou člověka bez kriminální minulosti, pokud mají tu možnost.

Graf č. 6 - Vzdělání odsouzených ve věznici Nové Sedlo

Zdroj: autor

Propuštěný odsouzený je tedy mnohdy ve finančních otázkách odkázán na sociální příspěvky, které nejsou příliš vysoké a postačí jen na pokrytí nejzákladnějších životních potřeb. Pokud je tato osoba závislá na návykových látkách nebo hraní automatů, pak jí tyto prostředky nemohou vystačit. Protože získání větších finančních prostředků prací je nemožné, nezbyvá než se vrátit k páčání trestné činnosti.

Odsouzený, nyní již recidivista, nastupuje opět k výkonu trestu odnětí svobody, po jehož vykonání bude jeho situace pravděpodobně ještě více zhoršena než doposud.

Je otázkou, jakým způsobem tento stav řešit.

První možností je nevěnovat kriminální recidivě žádnou pozornost. Dosavadní působení přerušit a ve styku s odsouzenými se omezit jen na plnění jejich základních potřeb.

Tento způsob řešení je jistě daleko levnější než současný přístup. Současné plnění aktivit však má i další funkce než jen resocializační. Tvoří náplň dne odsouzeného a vyplňují tak čas, který by jinak mohl být tráven nechtěným až nebezpečným způsobem. V tomto případě platí heslo „Kdo si hraje nezlobí.“

V případě zrušení současných aktivit hrozí zvýšený výskyt nelegální činnosti odsouzených, případně se může zvýšit i hrozba vzpoury.

Druhou možností je zachování statu quo. Jak současný stav vypadá, bylo popsáno výše. Jedná se o systém, ve kterém se vysoce odborní a specializovaní zaměstnanci věnují takovým činnostem s odsouzenými, jejichž hodnocení může být sporné. Jaký má vliv na páchání trestné činnosti například relaxace hudbou, hraní stolního tenisu nebo získání poznatků o historii světových válek, by mohlo být zajímavým předmětem výzkumu. Jistě jde o získávání společensky přijatelných zájmů, ale váha činností ve výkonu trestu by měla zřejmě ležet v aktivitách zaměřených na uvědomění si nebezpečnosti a nepřijatelnosti protiprávního jednání.

Nevýhodou tohoto přístupu je jeho značná nákladnost a nízká účinnost.

Třetí možností je vytvoření efektivních programů zacházení založených na individuálním přístupu a zaměřených především na resocializaci odsouzeného. Několik specializovaných programů je již v praxi zavedeno. Jsou ale zaměřeny na konkrétní cílovou skupinu, jako jsou například drogově závislí odsouzení nebo pachatelé sexuálních trestných činů.

Vězeňská služba disponuje značným počtem pracovníků, kteří mají předpoklady takové programy provádět, a tak by jejich zavedení nepředstavovalo přílišné zvýšení nákladů na realizaci tohoto přístupu.

Vyvstává zde však otázka, zda je vytvoření takových programů vůbec možné. Čírtková vidí možnosti v kognitivně behaviorální terapii:

„Předběžné evaluační studie uvádějí velmi optimistické údaje. Nicméně i zde platí základní limitující podmínka: pachatel musí své činy doznat, sám musí usilovat o svou

změnu a musí také věřit, že léčebně-nápravný program mu skutečně pomůže.“
(Čírtková., 1998, s. 94)

V úvodu této práce jsou zmíněna Vantuchova skripta Kriminologie: zvláštní část, která byla vydána v roce 1982. Recidivě trestné činnosti je v nich věnován poměrně velký prostor a pokud odmyslíme politicky ideologickou zátěž tohoto textu, zjistíme, že řešíme stejné problémy jako v sedmdesátých letech dvacátého století.

Systém, který byl v té době vytvořen, měl stejné prvky, jako ten dnešní, a to i přesto že tehdejší společenské zřízení umožňovalo podstatně větší míru kontroly nad životy občanů. Tehdejší systém se také skládal z penitenciárního a postpenitenciárního působení, přičemž výkon postpenitenciární prevence byl na základě soudem uloženého ochranného dohledu podle zákona č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu vykonáván orgány Veřejné bezpečnosti. Pokud nebyl ochranný dohled nařízen, ležela postpenitenciární péče na orgánech sociálních věcí národních výborů a byla vykonávána stejně jako dnes na základě dobrovolnosti.

To, že je výkon postpenitenciární péče vykonáván na základě dobrovolnosti, kritizuje autor těchto skript:

„Zákonná úprava postpenitenciární péče byla až do roku 1973 vybudována na principu dobrovolnosti, který se ukázal jako nedostačující. Akceptování opatření, vytvářejících vhodné podmínky pro dovršení nápravy odsouzených, bylo závislé jen na vůli osoby propuštěné z výkonu trestu odnětí svobody a nebylo možné ji přimět, aby přijala poskytovanou pomoc při řešení jejích sociálních problémů, ani k aktivní účasti na tomto procesu.“ (Vantuch, 1982, s. 34)

K tomu je třeba dodat, že ani zákon č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu neumožňoval orgánům vykonávajícím tento dohled uplatňovat na všech propuštěných odsouzených, ale pouze nad těmi, jimž byl soudně nařízen. Soudy ukládaly dohled obligatorně zvláště nebezpečným recidivistům a fakultativně dalším odsouzeným po splnění předepsaných podmínek.

Pro dnešní postpenitenciární prevenci představuje dobrovolnost stejný problém. Koordinátoři péče jsou připraveni pomoci recidivistům co nejlépe, setkávají se však s neochotou na straně klientů. Pokud jsou klientem osloveni, pak zpravidla jen pro vyřízení nejnutnějších záležitostí a v zápětí s ním ztrácí kontakt.

Řešením by bylo nařízení dohledu nad všemi propuštěnými odsouzenými. To by však mohlo být bráno jako přílišné zasahování do lidských svobod. Také by tento přístup vyžadoval značné navýšení počtu probačních úředníků. To jsou zřejmě důvody, proč nebylo takové řešení realizováno ani v období reálného socialismu.

V současnosti je v možnostech probačních pracovníků navrhovat soudu, mimo jiné, v rámci parole uložení dohledu při rozhodování o žádosti o podmíněné propuštění odsouzeného.

Péči o propuštěné odsouzené se v dnešní době věnuje také řada nestátních organizací, které propuštěným odsouzeným poskytují azylové bydlení a pomoc v dalších oblastech života. I v těchto případech je však potřebná vůle propuštěného ke změně.

Výsledky výzkumu v této práci ukazují, že každý další vykonaný trest odnětí svobody výrazně snižuje možnosti recidivisty vrátit se do normálního života. Ke snížení tohoto negativního vlivu by mohlo dojít častějším využíváním alternativních trestů. Ty však s sebou nesou také jedno nikoli nepodstatné riziko. Odsouzený totiž zůstává ve svém sociálním prostředí. A je to často právě toto prostředí, které jej formovalo až ke spáchání trestného činu. To je vidět na celkem častých případech přeměny uloženého trestu obecně prospěšných prací na trest nepodmíněného odnětí svobody. Přitom přepočítání tohoto trestu je poměrně přísný. Jedna neodpracovaná hodina se přepočítává na jeden den trestu odnětí svobody, což by mělo představovat dostatečnou motivaci. Zde, podle vyjádření odsouzených, to bylo především prostředí, ve kterém žijí, které způsobilo, že alternativní trest nevykonali. Mohlo by totiž, podle názoru některých z nich, dojít ke snížení jejich autority či postavení v sociální skupině.

Novinkou v alternativních trestech je domácí vězení. Tento druh sankce by mohl být řešením, neboť poskytuje možnost pokračovat ve výkonu zaměstnání a zároveň obsahuje takové podmínky, které by měly vést k eliminaci styků s negativně působícím prostředím. I přes počáteční neochotu soudů ukládat tento trest se domácí vězení pomalu dostává do praxe.

Je ale zřejmé, že trest odnětí svobody bude mít ještě dlouhou dobu své nezastupitelné místo mezi trestními sankcemi. V souvislosti s jeho ukládáním je třeba připomenout, že riziko kriminální recidivy se nalézá nikoli v jeho výkonu, ale na svobodě, po propuštění. Trestná činnost páchaná ve výkonu trestu odnětí svobody není příliš častá. Práci s

propuštěnými odsouzenými by měla být věnována větší pozornost, než tomu je nyní. Také by měla být posílena pozice a zvýšeny pravomoci koordinátorů péče a probačních úředníků a jejich činnost by měla být směřována i na propuštěné odsouzené, kterým nebyl soudem uložen dohled.

Souhrn

Diplomová práce Recidivisté ve výkonu trestu odnětí svobody se zabývá otázkami spojenými s kriminální recidivou. Práce je rozdělena na dvě části: teoretickou a empirickou. V teoretické části se autor zabývá cíli a otázkami práce a metodami použitými při výzkumu. Jsou zde uvedeny také teoretické poznatky vztahující se ke vzniku kriminality a kriminální recidivy.

V praktické části jsou uvedeny výsledky výzkumné činnosti provedené na recidivistech a na pracovnících terciární prevence. Výzkum byl rozdělen na tři části podle aktérů na výzkum zaměřený na recidivisty, výzkum zaměřený na pracovníky penitenciární prevence a na výzkum zaměřený na pracovníky postpenitenciární prevence.

Výzkum zaměřený na recidivisty sestával z přípravné části, v rámci které byl vytvořen seznam recidivistů ve Věznici Nové Sedlo. Tato část odsouzených byla dále analyzována z několika hledisek jako např. úroveň jejich vzdělání, počet předchozích odsouzení atd. Z těchto byl následně vybrán výzkumný vzorek.

Výzkumná činnost spočívala ve studiu osobních spisů odsouzených, ve studiu dalších informací o nich, přístupných ve Vězeňském informačním systému a z provedení rozhovorů s nimi. Na základě takto získaných informací byly do práce začleněny také tři případové studie.

V rámci výzkumu zaměřeného na pracovníky penitenciární prevence bylo osloveno patnáct pracovníků z několika věznic. Rozhovorem byly zjišťovány jejich názory na problematiku kriminální recidivy a provedena SWOT analýza. Stejným způsobem byl proveden také výzkum zaměřený na pracovníky postpenitenciární prevence, kde však byl častěji praktikován rozhovor po telefonu.

V závěrech práce jsou uvedeny výsledky výzkumné činnosti. Názory recidivistů ani pracovníků terciární prevence se nijak výrazně neodlišují od teoretických východisek práce. Příčiny recidivy jsou i z pozice těchto aktérů shledávány jako multifaktorové, kdy svou roli hrají jak psychologické předpoklady jedince pro spáchání trestného činu a k následné kriminální kariéře, tak faktory sociální, především finanční situace v kombinaci s drogovou či jinou závislostí.

Názory a připomínky autora ke zjištěným skutečnostem jsou vysloveny v diskusi. Zde autor poukazuje na skutečnost, že v současné době jsou řešeny velmi podobné problémy, jako před třiceti roky.

Summary

The Diploma Thesis *The repeated offenders in the execution of a punishment who are in prison* is dealing with issues related to criminal recidivism. The thesis is divided into two parts: theoretical and empirical. In the theoretical part, the author deals with the objectives and issues of work and methods used in research,. There is also given theoretical knowledge related to the emergency of crime and criminal recidivism.

The practical part contains the results of research carried out on repeated offenders and staff at tertiary prevention. The research was divided into three parts according to participants at research on the re-offenders, research on the penitentiary staff on prevention and research aimed at preventing workers postpenitential.

The research of recidivists consisted of a preparatory section where the list of repeated offenders from Prison New Saddle was made. This part of the convicts was also analyzed from several aspects such as their level of education, number of previous convictions, etc. These were subsequently selected as research samples.

Research work involved the study of personal files of prisoners, in the studio for further information about them available in the prison system information from the interviews with them. According to the information, obtained from this research, it was incorporated into the three-case studies.

The research focused on prevention of penitentiary staff, fifteen workers from several prisons were approached. Interviews were made and their views of criminal recidivism and a SWOT analysis were obtained. In the same way the research was also conducted on the prevention of postpenitential workers, they were often made by a telephone interview.

Finally, there are the results of research activities. The opinions of repeated offenders or tertiary prevention workers are not significantly different from the theoretical background. The reasons of recidivation are different. One aspect can be the psychological presumptions to commit a crime followed by the crime career. The other aspect can be the social situation mainly the financial situation combined with the drug addiction.

The views and comments of the author of the identified factors are expressed in the discussion. There the author points out that there are very similar problems at present such as thirty years ago.

Seznam grafů, schémat a tabulek

Grafy

Graf č. 1 - Složení recidivistů podle vzdělání	37
Graf č. 2 - Složení recidivistů podle rodinného stavu	38
Graf č. 3 - Nejčastěji zastoupené trestné činy v souboru recidivistů	39
Graf č. 4 - Složení recidivistů podle počtu VTOS	39
Graf č. 5 - Věkové složení recidivistů	40
Graf č. 6 - Vzdělání odsouzených ve věznici Nové Sedlo	69

Schémata

Schéma č. 1 - Obory zabývající se kriminální recidivou	20
Schéma č. 2 - Druhy recidivy a jejich podřazenost	21
Schéma č. 3 - Faktory kriminální recidivy na pozadí teorií	30
Schéma č. 4 - Recidiva: svoboda, trest a trestní politika	34

Tabulky

Tabulka č. 1 - Matice SWOT analýzy	18
Tabulka č. 2 - Přehled funkčního zázemí u odsouzených (N=408)	29
Tabulka č. 3 - Složení dotázaných recidivistů podle počtu VTOS	41
Tabulka č. 4 - Složení dotázaných recidivistů podle věku	41
Tabulka č. 5 - Složení dotázaných recidivistů podle vzdělání	41
Tabulka č. 6 - Složení dotázaných recidivistů podle rodinného stavu	41

Literatura

1 Monografie

ADAMOVIÁ, K., SOUKUP, L. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-86898-04-0.

ATKINSON, R. L. a kol. *Psychologie*. 2. aktualizované vydání. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-640-3.

ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. 1. vyd. Praha : Eurounion, 1998. ISBN 80-85858-70-3.

FELCON, M. CLARKE, R. *Příležitost dělá zloděje: praktická teorie prevence kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. 47 s.

FISCHER, S., ŠKODA, J. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. 1. vyd. Praha : Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7367-040-2. ISBN 80-7338-016-1.

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo*. Třetí dotisk prvního vydání. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 1995 (Domažlice : Typos). ISBN 80-7179-031-1.

KOUKOLÍK, F. *Sociální mozek*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1242-9.

KUCHTA, J., VÁLKOVÁ, H. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 1. vyd. Praha : C. H. Beck, 2005. 568 s. ISBN 80-7179-813-4.

KUZNECOVA, N. F., LUNEEV, V. V. *Kriminologiâ: Učebnik*. 2-e izdanie, pererabotannoe i dopolnennoe. Moskva : Wolters Kluwer, 2005. ISBN 5-466-00019-1.

MUCHA, I. *Sociologie: základní texty*. 3. upravené vydání. Jesenice u Prahy: Tiskárna a vydavatelství 999, 2007. ISBN 978-80-86391-26-7.

NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie*. 1. vyd. Praha : Eurlex Bohemia, 2001. 419 s. ISBN 80-86432-08-4.

REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. 1. vyd. Praha : Grada, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.

SVATOŠ, R. *Základy kriminologie a prevence kriminality*. České Budějovice : Vysoká škola Evropských a regionálních studií, 2009. ISBN 978-80-86708-81-2.

TOMÁŠEK, J. *Úvod do kriminologie: Jak studovat zločin*. 1. vyd. Praha : Grada, 2010. ISBN 978-80-247-2982-4.

URBAN, L. *Sociologie trochu jinak*. 1. vyd. Praha : Grada, 2008. ISBN 978-80-247-2493-5.

VANTUCH, P. *Kriminologie : Zvláštní část*. 1. vyd. Brno : Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Brně, Fakulta právnická, 1982. 157 s.

VEČERKA, K. a kol. *Prevence kriminality v teorii a praxi*. Praha : Themis, nakladatelství Tiskárny MV, 1997. ISBN 80-85821-48-6.

VESELÝ, A., NEKOLA, M. *Analýza a tvorba veřejných politik*. 1. vyd. Praha : Sociologické nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-86429-75-5.

ZAPLETAL, J. a kol. *Aktualizace statistických údajů o kriminalitě*. 1. vyd. Praha : Vydavatelství PA ČR, 2003. ISBN 80-7251-113-0.

2 Právní normy

Metodický list ředitele odboru vazby a trestu generálního ředitelství Vězeňské služby ČR č. 28/2007, kterým se stanoví zásady pro zpracování a vydání vnitřního řádu věznice pro odsouzené a vydává jednotný vnitřní řád věznice.

Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

Zákon č. 89/1885 ř. z., o tom, kdo v donucovacích pracovních nebo polepšovacích ústavech může být držen.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

Zákon č. 44/1973 Sb., o ochranném dohledu.

Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

3 Časopisové články

PYTR, M. Úmrtní matrika trestnice Mírov v letech 1858 – 1903. *České vězeňství*. 2008, č. 3, s. 28-29.

BLATNÍKOVÁ, Š. Paradigma kriminální kariéry. *Trestněprávní revue*. 2009, č. 3, s. 75-81.

4 Internetové zdroje

Ahuja, A. *The Get Out of Jail Free gene*. *Timesonline*, 19. listopadu 2009 [cit. 12. dubna 2010]. Dostupné na <<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/science/genetics/article6919130.ece>>

Karabec, J. *Zkoumání trestní politiky*. Příspěvek přednesený na semináři „Právně-filozofická východiska trestní politiky v procesu evropské integrace. K odkazu Jaroslava Kallaba.“ Právnická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 13. února 2007. [cit. 14. května 2010]. Dostupné na <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/casopisy/kriminalistika/2007/03/karabec.pdf>>.

Ministerstvo pro místní rozvoj. *Metodika pro přípravu programových dokumentů pro období 2007 – 2013*, 2005 [cit. 10. dubna 2010]. Dostupné na <<http://www.strukturalni-fondy.cz/CMSPages/GetFile.aspx?guid=ae9ef57d-1883-4993-badc-8ce204edbfbc>>

Rikosseuraamusvirasto – The Criminal Sanction Agency: *The released from prison in Finland 1993 – 2001 and the re-entered*. Appendix tables. [cit. 10. března 2010]. Dostupné na: <<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/8au7f.pdf>>

Společná česko-slovenská parlamentní knihovna. Národní shromáždění republiky Československé 1925 – 1929. Poslanecká sněmovna. [cit. 11. března 2010] Dostupné na <<http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/125schuz/s125008.htm>>

Statistická ročenka České republiky 2004, 25-17. Odsouzení podle počtu předchozích odsouzení. [cit. 10. března 2010]. Dostupné na: <http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/kapitola/10n1-04-_2004-2500>

Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2006. Dostupné na:
<http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/annualreport2006cz.pdf>

Šumperský rej, Historie obcí a měst. [cit. 10. března 2010]. Dostupné na:
<<http://sumpersky.rej.cz/clanky/mirov/>>

U.S. Department of Justice, Bureau of Justice Statistics: *Criminal Offender Statistics, Recidivism*. [cit. 10. března 2010]. Dostupné na:
<<http://www.ojp.usdoj.gov/bjs/crimoff.htm#recidivism>>

5 Kvalifikační práce

VEJBĚROVÁ, Andrea. *Kriminální recidiva: Rigorózní práce*. Praha : Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva, 2008. 89 s.

Přílohy

Příloha č. 1 – Aktivity odsouzených ve Věznici VS ČR Nové Sedlo

Příloha č. 2 – Motivační činitelé v různých typech věznic podle prostupných skupin vnitřní diferenciacce (výňatek z metodického listu ředitele odboru vazby a trestu generálního ředitelství Vězeňské služby ČR č. 28/2007)

Příloha č. 3 – Stavy vězňů v českých věznicích k 18.2.2010

Příloha č. 4 – Dotazník pro recidivisty

Příloha č. 5 – Dotazník pro pracovníky penitenciární péče

Příloha č. 6 – Dotazník pro pracovníky postpenitenciární péče

Příloha č. 1 – Aktivity odsouzených ve Věznici VS ČR Nové Sedlo

pracovní	Pracovní terapie
speciálně výchovné	Sociál.pedagogické poradenství
speciálně výchovné	Interakční výcvik
speciálně výchovné	Terapie deliktu
speciálně výchovné	Terapeutická skupina
speciálně výchovné	3Z
speciálně výchovné	Relaxace hudbou
speciálně výchovné	Drogová prevence a osvěta
speciálně výchovné	Protidrogová prevence
speciálně výchovné	Probační a mediační služba
speciálně výchovné	Skupinová terapie
speciálně výchovné	Prevence relapsu
speciálně výchovné	Relaxace hudbou
speciálně výchovné	Soc.práv.poradenství a doved.
vzdělávací	Mediální výchova
vzdělávací	Kurz zeměpisu
vzdělávací	Základy českého jazyka
vzdělávací	Historie světových válek
vzdělávací	Společenské chování
vzdělávací	Etiketa
vzdělávací	Základy zdravé výživy a vaření
vzdělávací	Český jazyk pro cizince
vzdělávací	Kurz právního minima
vzdělávací	Prim a sek.prevence drog v NO
vzdělávací	Výpočetní technika
vzdělávací	Psychosoc. porad.a vzděl.čin.
zájmové	Sportovní hry
zájmové	Vězeňská knihovna
zájmové	Výtvarný kroužek
zájmové	Pracovní terapie
zájmové	Rozvoj myšlení
zájmové	Vývoj rockové hudby
zájmové	Redakční kroužek
zájmové	Rybářský kroužek
zájmové	Svět a příroda
zájmové	Stolní tenis
zájmové	Kondiční cvičení
zájmové	Práce v dílnách
zájmové	Zahradnický kroužek
zájmové	Kroužek drobné údržby a oprav

Zdroj: Vězeňský informační systém

**Příloha č. 2 – Motivační činitelé v různých typech věznic podle
prostupných skupin vnitřní diferenciacce (výňatek z metodického listu
ředitele odboru vazby a trestu generálního ředitelství Vězeňské služby
ČR č. 28/2007)**

Čl. 32

Motivační činitelé ve věznici s dohledem

(1) Motivačními činiteli uplatňovanými v I. PSVD se rozumí možnost:

- a) podání návrhu ředitele věznice k podmíněnému propuštění nebo připojení se k takovému návrhu,
- b) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. h) ZVTOS,
- c) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. g) ZVTOS,
- d) předložení návrhu k realizaci opuštění věznice v souvislosti s návštěvou podle § 19 odst. 7 ZVTOS,
- e) udělení volného pohybu k návštěvě akcí realizovaných mimo věznici nebo za účelem plnění programu zacházení anebo k docházce do školy, při plnění pracovních úkolů, a to podle příslušných ustanovení ŘVTOS,
- f) realizace vycházek podle možností věznice v maximální možné míře,
- g) povolení návštěv až 6 osob,
- h) podle podmínek věznice povolení návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců věznice podle § 19 odst. 5 ZVTOS,
- i) přednostního zařazení do práce,
- j) realizace nákupu potravin a věcí osobní potřeby minimálně dvakrát týdně,
- k) jednorázového nákupu do výše 800,- Kč,
- l) účasti na pořádaných kulturních akcích ve věznici bez omezení,
- m) využívání místnosti pro kondiční cvičení,
- n) sledování televizních programů bez omezení,
- o) uplatnění estetických prvků v ubytovacím prostoru v maximálním rozsahu,

p) používání dalších věcí v maximálním rozsahu.

(2) Motivační činitelé uvedené v předcházejícím odstavci se ve II. PSVD uplatňují ve výjimečných případech s tím, že

a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,

b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 24 hodin,

c) uplatnění estetických prvků 1 kusu od každého druhu v ubytovacím prostoru (např. květina, polička, obrázek).

(3) Motivační činitelé uvedené v odstavci pro I. PSVD se ve III. PSVD neuplatňují s tím, že

a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,

b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin.

Čl. 33

Motivační činitelé ve věznici s dozorem

(1) Motivačními činiteli uplatňovanými v I. PSVD se rozumí možnost:

a) podání návrhu ředitele věznice na přeřazení odsouzených do věznice s mírnějším režimem,

b) podání návrhu ředitele věznice k podmíněnému propuštění nebo připojení se k takovému návrhu,

c) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. h) ZVTOS,

d) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. g) ZVTOS,

e) předložení návrhu k realizaci opuštění věznice v souvislosti s návštěvou podle § 19 odst. 7 ZVTOS,

f) udělení volného pohybu k návštěvě akcí realizovaných mimo věznici nebo za účelem plnění programu zacházení anebo k docházce do školy, při plnění pracovních úkolů, a to podle příslušných ustanovení ŘVTOS,

g) realizace vycházek podle možností věznice v rozsahu až 2 hodin,

h) povolení návštěv až 5 osob,

- i) podle podmínek věznice povolení návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců věznice podle § 19 odst. 5 ZVTOS,
- j) přednostního zařazení do práce,
- k) realizace nákupu potravin a věcí osobní potřeby minimálně dvakrát týdně,
- l) jednorázového nákupu do výše 800,- Kč,
- m) účasti na pořádaných kulturních akcích ve věznici bez omezení,
- n) využívání místnosti pro kondiční cvičení,
- o) sledování televizních programů do 24 hodin,
- p) uplatnění estetických prvků v ubytovacím prostoru v maximálním rozsahu,
- q) používání dalších věcí v maximálním rozsahu.

(2) Motivační činitelé uvedené v předcházejícím odstavci se ve II. PSVD uplatňují ve výjimečných případech s tím, že

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 23 hodin,
- c) uplatnění estetických prvků 1 kusu od každého druhu v ubytovacím prostoru (např. květina, polička, obrázek).

(3) Motivační činitelé uvedené v odstavci pro I. PSVD se ve III. PSVD neuplatňují s tím, že

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin.

Čl. 34

Motivační činitelé ve věznici s ostrahou

(1) Motivačními činiteli uplatňovanými v I. PSVD se rozumí možnost:

- a) podání návrhu ředitele věznice na přeřazení odsouzených do věznice s mírnějším režimem,
- b) podání návrhu ředitele věznice k podmíněnému propuštění nebo připojení se k takovému návrhu,

- c) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. h) ZVTOS,
- d) udělení odměny podle § 45 odst. 2, písm. g) ZVTOS,
- e) předložení návrhu k realizaci opuštění věznice v souvislosti s návštěvou podle § 19 odst. 7 ZVTOS pro odsouzené podle § 53 odst. 7 ŘVTOS,
- f) účast na akcích realizovaných mimo věznici nebo za účelem plnění programu zacházení, a to pro odsouzené podle § 53 odst. 6 ŘVTOS,
- g) realizace vycházek podle možností věznice v rozsahu až 1,5 hodiny,
- h) podle podmínek věznice povolení návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců věznice podle § 19 odst. 5 ZVTOS,
- i) přednostního zařazení do práce,
- j) jednorázového nákupu do výše 800,- Kč,
- k) účasti na pořádaných kulturních akcích ve věznici,
- l) využívání místnosti pro kondiční cvičení,
- m) sledování televizních programů do 24 hodin,
- n) používání dalších věcí pro aktivity programu zacházení.

(2) Motivační činitelé uvedené v předcházejícím odstavci se ve II. PSVD uplatňují ve výjimečných případech s tím, že

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 23 hodin.

(3) Motivační činitelé uvedené v odstavci pro I. PSVD se ve III. PSVD neuplatňují s tím, že

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin.

Čl. 35

Motivační činitelé ve věznici se zvýšenou ostrahou

(1) Motivačními činiteli uplatňovanými v I. PSVD se rozumí možnost:

- a) podání návrhu ředitele věznice na přeřazení odsouzených do věznice s mírnějším režimem,
- b) podání návrhu ředitele věznice k podmíněnému propuštění nebo připojení se k takovému návrhu,
- c) realizace vycházek podle možností věznice v rozsahu až 1,5 hodiny,
- d) podle podmínek věznice povolení návštěv bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců věznice podle § 19 odst. 5 ZVTOS,
- e) přednostního zařazení do práce,
- f) jednorázového nákupu do výše 800,- Kč,
- g) účasti na pořádaných kulturních akcích ve věznici,
- h) využívání místnosti pro kondiční cvičení,
- i) sledování televizních programů do 24 hodin,
- j) používání dalších věcí pro aktivity programu zacházení.

(2) Motivační činitelé uvedené v předcházejícím odstavci se ve II. PSVD uplatňují ve výjimečných případech s tím, že:

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 600,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 23 hodin.

(3) Motivační činitelé uvedené v odstavci pro I. PSVD se ve III. PSVD neuplatňují s tím, že:

- a) jednorázový nákup je umožněn do výše 400,- Kč,
- b) rozsah sledování televizních programů je omezen do 22 hodin.

Příloha č. 3 – Stavy vězňů v českých věznicích k 18.2.2010

Stavy vězňů ve vazebních věznicích a věznicích Vězeňské služby ČR dne 18.2.2010

	OBVINĚNÍ						ODSOUZVENÍ						Vězni celkem									
	Dospělí			Úhrnem			Se zryžlenou ostrahou			Mladiství			Úhrnem		Celkem odsouzení							
	Ž	M	Ž	Ž	M	Ž	Ž	M	Ž	Ž	M	Ž	M	Ž								
Úhrnem	2 153	151	59	1	2 212	152	2 364	536	42	7 019	591	9 241	360	1 202	24	166	9	18 164	1 026	19 190	21 554	
Celkem	2 304			60			2 364			9 601			1 226			175		19 190		19 193		21 557

+ 3 detence

% složení obv. a ods., již dříve trestaných	44,2%	23,2%	10,2%	0,0%	43,3%	23,0%	42,0%	38,6%	9,5%	41,5%	28,3%	82,3%	69,7%	71,9%	41,7%	19,3%	11,1%	64,0%	42,2%	62,8%	60,6%
Počty obviněných a odsouzených, kteří již byli ve VTOS	952	35	6	0	958	35	993	207	4	2 914	167	7 608	251	864	10	32	1	11 625	433	12058	13051
1 x	331	19	4	0	335	19	354	107	4	1 513	104	1973	108	259	4	28	1	3 880	221	4101	4455
2 x	184	7	2	0	186	7	193	40	0	641	37	1 618	52	177	2	3	0	2 479	91	2 570	2 763
3 x	140	5	0	0	140	5	145	20	0	304	16	1 197	37	149	4	0	0	1 670	57	1 727	1 872
více než 3 x	297	4	0	0	297	4	301	40	0	456	10	2 820	54	279	0	1	0	3 596	64	3 660	3 961

Prvotrestaní 1 201 116 53 1 1 254 117 1 371 329 38 4 105 424 1 633 109 338 14 134 8 6 539 594 7 133 8 503

Zdroj: Centrální evidence vězněných osob GR VS ČR

Příloha č. 4 – Dotazník pro recidivisty

1. Osobní údaje

1.1. Jméno, příjmení (pouze iniciály)

1.2. Věk

1.3. Vzdělání

1.4. Kvalifikace

2. Sociální prostředí

2.1. Stav

2.2. Rodinné zázemí – vzájemné vztahy

2.2.1 Otec

2.2.2 Matka

2.2.3 Sourozenci

2.2.4 Partner/ka

2.2.5 Děti

2.3. Zaměstnání a celkový vztah k práci

2.3.1 Dříve

2.3.2 Nyní

2.4. Přátelé

2.4.1 V minulosti

2.4.2 V současnosti

2.5. Vztah k alkoholu a drogám

3. Kriminální činnost

3.1. Zahájení trestné činnosti

3.1.1. Proč, za jakých okolností?

3.1.2. V jakém věku?

3.1.3. Byl za to odsouzen?

3.2. Další trestné činy

3.2.1. Proč, za jakých okolností?

3.2.2. Po jaké době po propuštění?

3.2.3. Byl za to odsouzen?

4. Výkon testu odnětí svobody

4.1. První VTOS

4.1.1. V kolika letech? Délka trestu?

4.1.2. Jaký absolvoval program zacházení?

4.1.3. Jaký vliv na něj VTOS měl?

4.1.4. V čem vidí selhání?

4.2. Další VTOS

4.2.1. Kolikrát? Po jaké době?

4.2.2. Jaké absolvoval programy zacházení?

4.2.3. Jaký vliv na něj VTOS měl?

4.2.4. V čem vidí selhání?

5. Činnost po propuštění

5.1. Jaké jsou jeho vědomosti o možnostech

5.2. Vyhledal koordinátora péče (sociálního kurátora)?

5.3. Proč ano/ne?

5.4. Další činnost po propuštění (kamarádi, alkohol, drogy, rodina, práce)

5.4.1. V předchozích případech

5.4.2. Plány po propuštění ze současného VTOS

5.4.3. Bude se snažit změnit dosavadní způsob života? Jak?

Příloha č. 5 – Dotazník pro pracovníky penitenciární péče

1. Osobní údaje

- 1.1. Jméno
- 1.2. Příjmení
- 1.3. Věk
- 1.4. Vzdělání
- 1.5. Profese

2. Výkon penitenciární péče

- 2.1. Jak dlouho pracujete s odsouzenými?
- 2.2. Jaké s nimi provádíte činnosti?
- 2.3. Jaký je váš vztah k těmto činnostem – věříte v jejich účinnost?
- 2.4. V čem vidíte příčiny selhání recidivisty?

3. Zpětná vazba

- 3.1. Máte nějakou zpětnou vazbu po propuštění odsouzeného?
- 3.2. Pokud ano – pomáhá vám to nějak, pokud ne pomohla by vám v něčem?
- 3.3. Existuje způsob, jak hodnotit účinnost vašeho působení na odsouzené? (např. nespáchání trestného činu v časovém intervalu)
- 3.4. Jaký počet úspěšných byste považoval/a za uspokojivý?

4. Jaká je vaše spolupráce s koordinátory a probačními úředníky?

Otázky pro SWOT analýzu

1. Silné stránky (Jaké jsou výhody současného přístupu?):
2. Slabé stránky (Jaké jsou nevýhody či chyby současného přístupu?):
3. Příležitosti (Jaké jsou možnosti zlepšení?):
4. Ohrožení (Co může vést ke zhoršení současného stavu?):

Příloha č. 6 – Dotazník pro pracovníky postpenitenciární péče

1. Osobní údaje

- 1.1. Jméno
- 1.2. Příjmení
- 1.3. Věk
- 1.4. Vzdělání
- 1.5. Profese

2. Výkon postpenitenciární péče

- 2.1. Jak dlouho pracujete s propuštěnými odsouzenými?
- 2.2. Kontaktují vás propuštění odsouzení? Jak často? Jaké mají potřeby?
- 2.3. Jaké s nimi provádíte činnosti?
- 2.4. Jaký je váš vztah k těmto činnostem – víra v účinnost?
- 2.5. V čem vidíte selhání recidivisty?

3. Zpětná vazba

- 3.1. Máte nějakou zpětnou vazbu o recidivě klienta?
- 3.2. Pokud ano – pomáhá vám nějak, pokud ne pomohla by vám v něčem?
- 3.3. Existuje způsob, jak hodnotit účinnost vašeho působení na propuštěné odsouzené?
(např. nespáchání TČ v časovém intervalu...)
- 3.4. Jaký počet úspěšných byste považoval/a za uspokojivý?

4. Spolupracujete s penitenciárními pracovníky?

Otázky pro SWOT analýzu

1. Silné stránky (Jaké jsou výhody současného přístupu?):
2. Slabé stránky (Jaké jsou nevýhody či chyby současného přístupu?):
3. Příležitosti (Jaké jsou možnosti zlepšení?):
4. Ohrožení (Co může vést ke zhoršení současného stavu?):